

Я 82
Р 94

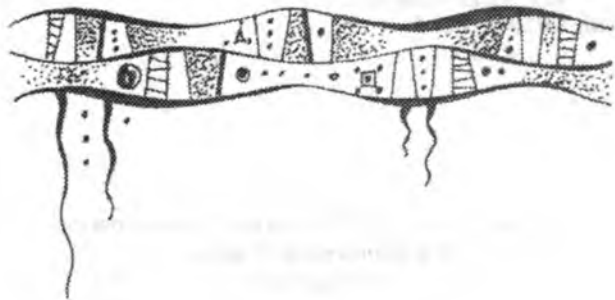
Николай РЫКУНОВ

ЫЛЛААН ТЫЛЛАР АНАЛ

Рыкунов

Николай Рыкунов

ЫЛЛААН ТЫЛЛАР АНАЛ

Дьокуускай

бичик

2006

УДК 821.512.157-Рыкунов
ББК 84(2Рос=Як)-5
Р 94

Хомуйан онгордулар, бэчээкэ бэлэмнээтилэр
**Н.Е.Винокуров—Урсун,
Н.Рыкунов**

Рыкунов Николай
Р 94 Ыллаан тыллар анал: [хоһоонор] / Нико-
лай Рыкунов; [хомуйан онгордулар Н.Е.Вино-
куров—Урсун, Н. Рыкунов]. — Дьокуускай:
Бичик, 2006. — 88 с.
ISBN 5-7696-2487-6 (В обл.)

Бу Николай Рыкунов төрөөбүтэ 70 сыла туо-
ларынан, талылдыбыт хоһооноро туспа кинигэ
буолан аан бастаан тахсыта.

Рыкунов Николай
Р 94 Предназначение поэта: [стихи] / Нико-
лай Рыкунов; [сост. Н.Е.Винокуров—Урсун,
Н.Рыкунов]. — Якутск: Бичик, 2006. — 88 с.
ISBN 5-7696-2487-6 (В обл.)

Избранные стихотворения Николая Рыкунова
впервые издаются отдельной книгой.

Приурочена к 70-летию со дня рождения
поэта.

УДК 821.512.157-Рыкунов
ББК 84(2Рос=Як)-5

ISBN 5-7696-2487-6 (В обл.)

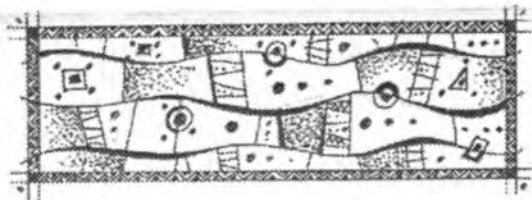
© Рыкунов Н.М., 2006
© НКИ "Бичик", 2006

ААН ТЫЛ

*Намтан тахсыбыт саха биллиилээх поэ-
та, журналиһа, редактора, общественной
деятелэ Николай Михайлович Рыкунов
(1936 — 1995 сс.) баара буоллар, 70 сааһын
туолуо этэ. Кини күн сириттэн барбыта
уонтан тахса сыл буолла. Суруйааччы,
дынгэр, төрөөбүт күннээх эрэ. Өлбүт күнэ
суох. Оттон төрөөбүт күнэ санга кинигэ-
нэн бэлиэтэнэр үгэстээх. Ол курдук Нико-
лай Рыкунов төрөөбүтэ 70 сылын көрсө
санга кинигэтэ тахсар. Бу — уратылаах
кинигэ. Тоҕо диэтэххэ, поэт хоһооноро
хаһан да түмүлэн, талыллан, биир кинигэ
буолан тахсыбыттара дин суоҕа. Онуоха бу
маннайгы холоноу.*

*Николай Рыкунов поэзиятын сөбүлүүр
дьон бу кинигэттэн кини суруйан хааллар-
быт хоһооннорун туһунан балачча кизн өй-
дөбүлү ылыахтара. Поэт олобун уонна айар
үлэтин салгыы чинчийэрэ, кини саха ли-
тературатыгар ылбыт миэстэтин чопчу-
луурга бу сана тахсыбыт кинигэ суолта-
лаах буолара саарбаҕа суох.*

**Н. Винокуров—Урсун,
Россия суруйааччыларын союһун чилиэнэ,
Н. Рыкунов — устудьун**

САГА ХААР

Сымнабас сылаас былыттан
Сыа хаар түһэн намылытга.
Тула көр — харах саатар,
Тунаа мажан ыскаатар.

Дойдум, оргууй таалалы,
Налыйда ийэ кубалы.
О, оҕо сааһым! Сага хаар!
Сэмсэ сиirim өйбөр бу баар.

Ньюолах манан хаары кэһэн,
Оскуолаба баран иһэн,
Күөлэһийэн, тустан, буурдаан,
Күлбүт-салбыт киһи даа!

1958 с.

ЫЙ

Куруук мин өйбөр тиллэр
Саха былыргы номоҕо:
Ол муус Ыйга баар дииллэр
Муннаах тулаайах кыыс оҕо.

...Айыылаах буор сир оҕото
Ахтыбат буолаахтыа дуо сирин.
Күөгэйэр күнүн суос-сөботох
Көрсүбүт дьылжата, о, сүрүн.

Сэнээрэн истэрэ буолуоҕа
Түүнүн оһуокай дуораанын.
Өөр-өр одуулаан туруоҕа
Бөһүөлэк уотгарын, мырааны...

Көрөөр турангынын эрдэ
Ол кыыс харабын уутун:

Хоруонка таас сиик кэриэтэ
Хонуу отугар хоммутун.

Оччоҕо эн тута өйдүөбүң
Туохтан кыыс куруук ытыгырын.
Төрөөбүт буоругар төннүөбүң
Төһөлөөх ымсыыра саныгырын.

1958 с.

* * *

Кутдарыйбыт арыы чаранг,
Тунуйбут тураан чуумпу
Тоҕо курус санныыарынан
Толоробун мин куппун?

Күөгэйэр күнүм ааһан,
Күрэнсийиэм дии мин эмиэ,
Аан дойдулуун араһсыһар
Аналлаах чааһым тиреэ.

Хатын хампа сэбирдэбэ
Хастанан түстүн, баҕар,
Хаарыан сайын эргиллиэбэ —
Хаттаан эмиэ тыллымаба.

Кэхтиэм-уостуом, билэбин,
Кэм кэлэн. Ол эрээрибин,
Иккистээн тыллыам диибин,
Доботторуом, тоҕо эрэ мин.

Тилиэм киһи дьолугар
Төлөннөөх эрэлим иһин,
Таптыыр сахам буоругар
Сибэкки буолан чэчирээммин.

Тилиэм мэлдьи силигилээн,
Киһи килбиэн аатыгар,
Кини өлбөт үйэлээх
Кэрэ хорсун дьыалатыгар.

Кутдарыйбыт арыы чаранг,
Тунуйбут тураан чуумпу,
Кэбис, курус санныыарынан
Толоруман мин куппун.

1958 с.

МИН СУЛУҮМ

Далай халлаан түгээр
Дойдуламмыг сулустар
Аасныг күн-дьыл кэрэмэн
Ахтытыныы ыраахтар.
Дьолум чугас сулуна —
Чоул хара харахгаах
Мичилийбит сахам кыһа
Мэлдьи миигин кытта баар.

Борунуй түүн ааһыта
Симириктиир сулустар
Саһарбаттан, быһыта,
Харахтара олус саатар.
Мин сулуһум, мин көмүһүм
Былыттаах да күн тыгар.
Баһыйтарбат күнүһүн,
Бэл, чабыл күн сырдыгар.

Хатага дьыбар түүннэ
Титирэхэр сулустар
Күһүгнү толон тэгэ,
Тымныылара олустар.
Симитэн оргууй аҕай
Биэбэйбин куустахпына,
Сүрдээх сылаас буолуоҕа
Сүрэхпэр, бэл, ахсынньыга.

Дьолум чугас сулуна —
Чоул хара харахгаах
Мичилийбит сахам кыһа
Мэлдьи миигин кытта баар.
Сулустарга туох иһин
Тэнниэм суоҕа сэгэрбин.
Бэртээхэй обуруо тиһэн,
Арай бэлэх биэрдэрбин.

ХОДУҔА ЛИРИКАТА

Өр буолла бу хоһоону
Суруйуохпун баҕарбытым.

“Олох ыһлам хардыытын
Сиппэтэх”, — диэн, баҕар, ону.

Далай халлаан аартыгар
Дабайар чулуу кэм үүннэ.
Туох буолуоҕай, ардыгар,
Туойуобун буору, төннөн.

Онон, чэ, бу хоһоону
(Эчи, хайа кыһалҕаны),
Чөмчөтөн кэбиһиэххэ.
Маннай хаамар косилканы
Абалытгара биһиэхэ.

Дьыл-хонук хаарын-сиирин
Тонхойо сүклүт оҕонньор,
Тула хаама, кэрэхсиирин
Көрбүтүм мин бэйэм онно.

Сиэнин оҕо төбөгүнүү
Сэмээр аҕай имэрийэ,
Эрэл тылын бүтүннүү
Эппитэ чэмээрийэн:

“Хата, дьэ бэрт сотору
Көрдөрбүн диибин, аны,
Охсубут отун утары
Бугулууур массынананы”.

Киэн туттабын Ийэ дуолбар
Айар өй-талаан баайынан.
Ончуллуоҕа да буолбаат
Оннук “хочо комбайна”.

Таптыбын Эйэни уруйдуур
Косилка дьырылас ырыатын,
Таптыбын төрөөбүт норуотум
Күннээби сырдык ыратын.

2.

Киэһэ хоһоон суруйбутум:
“Килбик ый тыкта. Үүт тураан...”
Бүгүн бугул онорустум,
Сииктээххэ эрдэ туран.

Үлэм эмиэ үчүгэй,
Үлүскэн хоһоон курдук:
Субуу — строкам түмүгү,
Точка — бугул туруордум.

3.

Сэмээр, атах сыгынных
Сыбдыйан, сиккиэр ааста.
Биллибэттик ибир гынна
Силбигирбит үөт лабаата.

Сэбирдэххэ таммах, үкчү,
Ытарбалы илибириир.
Отууга ол чэй өрөөччү
Саҕаһата күлүбүрүүр.

Сангарды күн эйэбэс
Сардангата сырайан,
Кытыл, толоон кэтэбэр
Кыыста мыраан сырайа.

Өгөр аны, өгөр аҕай
Үөт төбөтө умайыаҕа...
Саңгата суох көрөн туруох
Саңа күммүтүн, доборуом.

4.

Миискэттэн сүөгэй үүттээх
Хойуу чэйи сыыйа иһэ,
Көбүөр окко өтүгэстээн,
Үчүгэй буоллаҕа, сэнэргэһэр.

Куйаас. Бэл, күлүккэ сытан
Мөлбөйбүт тууйаастаах арыым.
Ол аайы кыһаммат, хата,
Сытайан туран, күн тырымныыр.

Сэнэн-кэпсэл да элбэх
Уруккуттан-хойукуттан.
Сэргэбэ киирэн, эмээхсин, бэл,
Кутгубут чэйин сойутта.

Офонньоттор от-бурдук
Хомуурунуу, боччумуран,

Ырыталлар мындырдык
Политика боппуруоһун.

Туохтан манньык уу чуумпу,
Ардыгар, буолан ыларый?
Билэбин мин сэмэй отчут
Билигин тугу саныырын.

Саныыр кини: күн сиригэр
Күөх хочолор дэлэйдэр ини.
Дьэ, туох туһуттан илбис сэриигэ,
Кини, эн умсуох бэйэбиний?

“Сүрэҕим таайар, мин санаабар,
Сэри аны буолуо суоҕа”, —
Сангарда дьахтар аргый аҕай.
Наһыл куолаһыгар бөбөх санаа баар.

“Сэри аны буолуо суоҕа!” —
Барыбыт уһунан эттэ ити кини.
Чэлгизэн хотоол хаарыс нуоҕай
Хас биир ото, халлаан күнэ
Чинэтэн эттилэр: “Буолуо суоҕа!”

Хотугу дойдум от үрэбэр,
Муора, хайа улабатыгар
Бүгүн хас кини сүрэбэ
Ыалдьар бүтүн сир дьылбатыгар!

5.

Дьон бары сөбүлүүр кинитэ
Көхтөөх Бүөтүр кырдыаҕас
Оонньуу онгостон эттэ:
“Биилкэм”, — диэн атырдыабын.

Оччону истээт Кешабыт
Офонньору хапсан ылла:

“Букатын аны эһээбит
Бухатыыр бэрдэ буолла:
Хобордооҕо — ходуһа эбит,
Алаадыллара — бугулар”.

Офонньорун эбии хатыһар:
“Кырдыга да, баараҕай

Колхозпутугар баара-суоҕа
Урукку бу улуу ходуһа
Хобордоох сыһа буоллаҕа...

6.
Хаптаҕас уутунуу тэтэрэн,
Халлаан имэ кэйнитэ,
Ухуктан, сөрүүн сиигинэн
Суунар танара кийинтэ.

Кыыс ууламмыт хараҕыны,
Тонолуччу мин диэки
Тоҕо одуулуу хаалаҕыный,
Таптыыр кэрэ сибэкким?

Ходуһаттан иһэн Кини
Талбааран эмиэ, баҕар,
Чопчу субу сибэккини
Көрөн турбута буолуоҕа...

7.
Күнүс, омурҕан кэмигэр,
Төбөҕөр оту сыттанан,
Хойуу үөтүм күлүгэр
Үчүгэйиэн нуктаан ылар.

Үөт, имигэс лабаатын
Күөгэлдытэ, суугунуу,
Наҕыл биһик ырыатын
Миэхэ наллаан ылыыр дуу?

8.
Куту-сүрү абылыр
Хоһоон тылын сүүмэрдии,
Нуурал киэһэ хара сыыр
Хааһыгар эмиэ киирдим.

Алҕас атаҕым анныттан
Мөһөкө буор үнкүрүйэр.
Сонуйан, уутун тыһаһатта
Нухарыйан барбыт үрүйэм.

Ол ыраах отуу кулуһуна
Кыһар, үргэл кэриэтэ.

Элэмэс ат ньымса уонунан
Сиигирбит оту кэбиргэтэр.

Уонна уу чуумпу тулабар.
Арай, туохтан санаарҕаан,
Нуктуу түһэн ылбат
Сайынҕы кыыс — саһарҕам?

Сылбай уутун быһыһанан
Саһарҕанан мичээрдии,
Быһыһта, сөрүүн ходуһам
Дьоллоох түүлү түһүүр дии...

1959 с.

ЧУУМПУ ТҮҮННЭ

Им-ньым. Чаһы уйгуурдар
Нуктуу барбыт хос иһин.
Утуһан биэрбэт арай
Улаҕаҕа биһир киһи.
Эргийэр. Үөһэ тыһнар.
Тоҕо эрэ чункуйан
Диэличчи көрөн сыгар,
Хара хараҕа умайан.

Коля, Коля, эн тоҕо
Уун кэлбэтий, доборуом?
Миэхэ кэпсээ, очтоҕо
Сүрэххэр чэлчэки буолуо.
Баҕар, атас уолгунуун
Бурҕаспытын буолаарай?
Оҕо суобаскын муннуу
Ханнык санаа ааларый?

Коля күнүс хаһыакка
Ойуу баарын көрбүтэ —
Хаанынан устан, буюкка
Охтубут ийэ эрэйдээх.
Ытыр, өлбүт ийэтин
Кууһахтаан Египет уола...
“Ийээ, турууй даа!” — диэбитин
Истибит курдук Коля.

Чоһул хара харахтаах
Али, кыракый Али,

Сууһар буомбаны бырахта
Ким эн куораккар аҕалан?
Төлөннөөх норуот уола,
Али, улаатыый, Али,
Үйэлээх өһүнэн туолан,
Өстөөхтөргөр эн саалыый.
Аалай саһарҕа күлүмнүүр.
Али, доҕорбут Али,
Нил күндэлэс күнүнүү
Сырдык эбээт эн кэскилинг.

Таһырдыа дыбар, тымныы,
Аан туман бурҕачыйар.
Түннүккэ хаары тамныыр
Силбиэтэнэн тыал арай.
Хараҕар көстөн кэлэр
Хатырбыт сыгыннаах атах...
Манна суорҕан иһигэр
Киниэхэ сылаас... Оттон...
Коля “дыгис” гынна:
“Ийээ, уһугун!” — орҕууй
Моонньуттан кууһар уонна
Кулгааҕар ботугуруур.
Ийэ соһуйан уһуктар:
“Тугуй, туох буоллун, тоойум?” —
Оҕотун сүрээбэр тутар.

“Ийээ, Алига санга
Хаатынкабын ыгыах”, — диэхтээн,
Илибирээн харанаҕа
Харабын уута түстэ.
Ийэ, оо, амарах ийэ,
Өйдөөтө оҕотун тылын,
Түргэн-түргэнник сибигинэйэр,
Сүүһүтгэн сыллыы-сыллыы:
“Ыгыахпыт, уоскуй, оокком,
Хайаатар да ыгыахпыт!..”
Доҕоор, бырастыы гын, бука,
Баҕардым бэйэм ыгыахпын.

Чыычаабын кууһан бигии,
Сымнаҕастык имэрийэ,
Түүн үөһэ ааһыар диэри
Олордо дьолломмут ийэ.
Бийданга түүн үүт тураан

Сыдыаайынан бүрүллэн,
Баараҕай чуумпу турар
Барҕа дойдум үрдүнэн.
Коля бэртик да утуйар
Уонна дьиктини түһүүр:
Кустук өгүнэн умайар
Халлаан урсуна бүтүннүү.
Иннигэр киэн суол арыллан,
Иккиэн арай Алилыын,
Иккиэн санга хаатынкалаах
Истилэр туйа-ыллыы.

1959 с.

ИККИ КҮН

Мин бар дьоммунуун долгуйан этиэм:
“Сирэм оттоох Сир Ийэм үрдүгэр
Аламай сырдык икки күн баар, — диэн, —
Биирдэрэ — халлаанга, биирэ — дьон сүрээбэр”.

Ол бар дьон күнэ мин сүрэхпэр,
Мин хааммар эмиэ кытыастарын иһин,
Уҕараабат күн уотун кэрэхсээн,
Киэн туттан: “Мин күнүм!” — диибин.

Ол күн өлбөөрбөт сырдыга
Төрүүр хас оҕо хараҕар чабыллар,
Кини сылаас тынынын анныгар
Мин ырыам сибэккитэ тыллар.

Хара былыт санныыйан, арыт
Халлаан күнүн саба халыйар.
Мин күнүм буурҕаны кытары
Күөн көрсөн, күһүрэн умайар.

Киэхэ буолуо — үрүн күн тэскилиир.
Мин күнүм киирбэт сардангата
Икки атаһа кэлэр кэскилин
Сүүс үйэ нөнүө сырдатар.

1959 с.

КЫРДЬАБАС УЧУУТАЛ

Былыт бүтэй болоордо,
Быһыыта, ый ууктаан,
Утуйбакка олоордо
Өр кырдыабас учуутал.

Уруккута ииппит уола
Суруйбут бу Арктикаатан.
Ол киһи үлэһит буолан,
Ыраатта аатырбыта.

“Эбэрдэтэ тут күндү
Суолбар киллэрбит аҕам!
Бүгүн олус да үөрдүм,
Эн тускунан ааҕан.

Ити эйиэхэ бар дьон
Итии сылаас махтала —
Түөскэр күндү орден
Тылынна, сибэкки буолан.

Ииппит үгүс көлүөнэн
Тапталларын төлөнө —
Киргийбэт көмүс орден
Күлүмэр көстө сылдьар.

Үүнэр ыччат туһугар
Үлэлээ өссө үһундук:
Сылаастык тангын, бука,
Суруй. Күүтүөм сонуннун”.

Бычальныйан толордо
Харабын дьол-үөрүү уута,
Утуйбакка олоордо
Өр кырдыабас учуутал.

1959 с.

Турабаһым, тохтуу түһүүй,
Туйаххынан табыйыма.
Хайдах мин барыам үһү
Тапталлаахпын уураамына.

Кини дьоллоох харабар
Таптал кымын булбакка,
Хайдах бачча харангаҕа
Тийиэхпиний муммакка?

Сырдатыа таптал кыыма,
Сулус буолан, иннибин.
Оччоҕо мунуом дуо, ама,
Буркуйҕна да түбэстэрбин.

Кини сылаас намын
Алгыс тылын ылбакка,
Хайдах дьэ мин айанныамый
Ыраах омоон ыллыкка?

Быраһаайдаһа иликпинэ,
Ким эйигин сэргэттэн
Кылбаа маҕан илиитинэн
Ытан биэрэй, сэгэттэй?

Турабаһым, тохтуу түһүүй,
Туйаххынан табыйыма.
Хайдах мин барыам үһү
Тапталлаахпын уураамына.

1960 с.

Сай мырааны дабайдым,
Сарт түстэ көлөһүнүм.
Анныбар альбом илиһинии,
Арылыһна унаар дойдум.

...Биирдэ мин өйдөөн көрбүтүм
Оҕо сылдьан — киллэрбит күн
Хайа үрдүгэр тиит төбөтүн
Куоҕаччы баттаан кирибитин.

“Ол чыпчаалга үктэнэр киһи
Чугаһыа эбит ээ күннэригэр”.
Күннэ тийэр көмүс кирилиэһи
Түүнүн, бэл, көрөрүм түүлбэр.

Обургу буолаат, мыраанҕа ыттыбытым —
Күнүм үөһэ даһан биэрбитэ.

"Күнгэ арай хотой кынатын
Уларсар киһи тийиэх эбит ээ".

Хотобойдоох хорсуна буолтууг иһин,
Хотой да, сылайар үһүгүн.
Билбитим мин арай Киһи
Дьорбоот ырата күнтэн үрдүгүн.

Маннык эмиэ мин иннибэр
Үрдүккэ, үтүөбэ угуйан,
Улам дайдар дайан иһэр
Күн буолан поэзия.

1960 с. * * *

Сайын эмиэ кэлэн ааста
Саргы-талаан көтөллөөх.
Хобо курдук хонгор хаастар
Хонкунаһан сүттүлэр.

Көрөбүн сири-дойдуну
Күһүн уоттаах саһыллыы
Сырбалдьыйар, сыбдынныыр,
От-мас төрдүн сытырбалыыр.

Самаан сайын ийэккэни
Саната суох сайыспытты,
Сэбирдэх көтөн эйэнниир,
Сиккиэр хоту дайбаамаһты.

Көмүс-алтан кырааскатын
Күһүн соппут кыһалһан,
Халдьаайы, алаас, кытыл
Хайы-сах кып-кыһыллар.

Хаһан да арай хаһынга
Хаарыйтарбат сүрэх хаана.
Ыарыыга-кутурбанга
Ылларбат күүстээх санаа.

Кэрэхсибин Сир Ийэм
Кэри-куру чуумпуруутун.
Ырыам ордук сэргэхсийэн,
Ыпсар буолар куруутун.

1961 с. * * *

* * *
Абыях сыллаабыта
космоска, сыччах, арай
романтиктар дууһалара,
чункуйан, уу кыһыныы,
дайбагнаһа дайаллара...
Оботообор өс киирбэх
ол аңаарыйбыт мунһаахтар
дууһалара диибин, добоор,
Гагарин хараабылын
кутуругар олорсон
куутунаһан түспэтилээр!
Үйө чулуу романтигар —
Г Айхал Юрий Гагаринга!

* * *
Дьалбаа оҕо тымтык уотунан
далбаатана оонһуурунуу,
хараһаны курбуулууллар
хангыл спутниктар;
хараабылтан таһсан,
халлаан устун, барбах,
халыыс таас муосталыы
хаамса сылдыаллар
харса-хаан уолаттар.
Галактика
хара эбириэн
ырбайа мэччийбит
ынаһын түүтүттэн
мэкэйдэнэн үөскээн,
ханнын иһигэр
хатарыллыбыт
мээчик курдук сирбит
күүтэр санга Магелланнары,
күүтэр хорсун Колумнары.

Ыйтан,
планеталартан,
сулустан
ырдыһыланан түһүөхпүт
күн талбыт аһын-үөлүн,
Күн хаһаас энергияларын.
Ыра санаа да
ыран-быстан тийэр

ыраабынан
ырынгальыр буоллаха,
Көстөкүүн офонньор*
көһүтэ санырыныны,
көһөр күммүт да
көстүө турдаба...

* * *

Аарыма куйаар хойуу лабаалаах
Аал Луук Маһын толугу отоно —
торолуйа тунсар биһи планетабыт.
Кыһыл оҕо ытыһыныны сып-сылаас,
буспут дьэдьэнини аалай амтаннаах —
алыс да үтүө биһи планетабыт.

КЫЫС

Уот барбыта ыраатта —
чүмэчитэ кыламныыр;
туох буолуой, чарааһаата
“Агрономия” даһаны.

Сүрүбэ тэбэр сылаас
Мичурин мичээриттэн:
“Айылҕаны баһылаа,
Кэлэр кэм кэнчээритэ!”

Харабар илэ баарды
яблоня талбаарар,
хлопок буолан хамсыыр
голоон тонугу хаара...

Түүннэри хаары тибэр
буолакка кулун тутар...
“Чабыллас бу тон сирбэр
илгэ сад суугунаатар!”

ХАРА КЫТАЛЫК

Кыырай халлаан ини дугуйдаах,
кыраманьыыр ини дойдулаах
кыталыкчай ини туһунан
кынкыначчы ини туойангың,

аламаҕай ини дууһабын
аймаатаххын ини, биэбэйиэм!

Кылбаҕар ини харыгын,
кырдалтан ини тэбинээт
кыырайа ини көтүөхчэ
кынат курдук ини сапсынан,
эчи, бэйэн ини даһаны
эриэккэсчэй ини саңгалаах
кыталыкпар ини тэннээххин,
кыраһыабай ини кыысчааньам.

Кыс орто ини саһана
кырыа хаарым ини уулунна,
үрүэйиир ини куолаһың
үрүлүйэ ини уһунна.

Субулдьуйар ини суһуоххун
сууйан-тараан ини бараһгың,
амарахтык ини тутангың,
аранасчай ини арылыгы,
чөмчөкөбөр ини таптайан,
чөмчөппүтүң ини талбатың.

Чочуонайдыыр ини муостартан
чочуллубут ини моойдооххун,
баархаттыыр ини былаачыйан
барыңгыйдыыр ини түүммүтүңү
долгуннууар ини суһумнаах,
толбоннууар ини сулустаах.

Уу долгун ини тулабын
умнаахтаан ини ылабын —
санаабар ини, биэбэйиэм,
сценаба ини буолбатах,
кытылым ини үрдүнэн
кынтайан ини ааспыккын
кынастаһа ини сатааммын,
саллайаахтаан ини тураммын,
сайыһаахтыгы ини хаалабын,
сапсынаахтыгы ини дайсыахпын
саастарым ини ырааппыт...

Иирэ талах ини кэриэтэ
имигэсчэй ини илиигэр
дыгискэннээх ини эрчимнээх
дирижердуур ини кыысчааньам,
иэтэр-туотар ини алыпкын
илэ-чаччы ини сөхтөхпүөн!

* К.Э. Циолковской

Бйдана түүнтэ, о, үчүгэй даҕаны
сыарбалаах ат уу долгуран айана,
туох эрэ баар онно тонуй саханы
дууһатын абылыр уйан ахтылҕана...

Ый үрүн көмүс киистэнэн оһуордуур
айгырас кыаһаана намчы нарынын,
аргый кыыкыныбын аҕам оһонһордуу
суол курдук бараммат кылыһах ырыаны.

Кулгааһпар Саҕа дьыл бакаалыныы лыҥкыныыр
курустаал толбоһноох чэбдик салгыным,
сыарҕам ылыга эмиэ кыыкыныыр, кыҥкыныыр
сахам номоһун кыстыыр кыталыгыныы.

Кылбаара угуйар ол саҕахха тийэй,
кыаһаан кырыалаах кыламаным быһыһанан,
сыарҕам суола ыйдангаҕа килбэҕийэ
сыһыйылан түстэ ыстаал ыллык буолан.

Ол сырдык утаҕым дьулуруйа сүүрэн,
симэлийэн силбэһэр балысхан БАМ-нынн,
үйэ сүллэр этинини сүрэхпэр күүрэр
сүдү кыһам сыралҕанын, о, аһынным!

Ээй, чэй эрэ, дьөһөгөйүм оһотоо,
сиэлэн биэрний сиэлин төлөннүү сириһи,
силлиэтэ суох айан ол айан буолбатах,
поезд улам чугас, ол тыа уңуор ньириһи!

Ый көмүс боккуоба кылбайа кырайан,
кыраһа хаар кыымнарын ыһахтыыр,
дугабар иилилэн, күлэн чабаарыйа,
чолбоһ биэрэс тэбэ көөчүктэнэн ылбахтыыр.

Аллаах айан кэриэтэ үйэбит үлүскэн,
түөрт түөрэн туйабын — түөрт холорук,
алаһа дьибэ тийэн, кыппай манган илиһискэ
дьэргэтэ сыһыйахха ыллык строкалары.

Айхаллаа, поэт, саргылаах саҕаны,
истий, хайдах ыллыырый Ньюргуйаана:
“Бйданга түүнтэ, о, үчүгэй даҕаны
ыстаал ылыгым сындыыс айана...”.

Дьылэй таас эркиннээх,
дьибилгэт дирин дьэбэлээх
Уолл-стрит харана хаспабар,
уолугун харбыалана,
хаһата халыйан,
хаччыгыныы сытан,
капиталист түмэн түүлүгэр
халаан-талаан муспут
халын үбүн сымайдыыр,
хайа албаһынан онтуу
хангатыаһын толкуйдуур.

Түүлүн түүл, дьэ, арай туран
түөлбэ остуолу тула
түөллэн ахан олоһулар.
Эмиэ да иирээки Гитлер,
эмиэ да Черчилль киридилэр,
дьон да буолуо дуо —
дьардыамалара.

Хобордооххо —
о, алып көстүү! —
Африка бэйэтинэн,
хоргун-сыа аллан,
хоторулан сыгар...

Харахтара ирим-дырим иирдэ,
сынҕаахтарын ууга
сыннылыһа сүүрдэ,
тэһийбэтилер —
тиистэрин килэттилер,
чыпчырыннылар,
харыларын ньыппарыннылар.

Ким эрэ богуччу харбаата,
ким эрэ халгы ханга,
аны онтон сылтаан,
анабастарын көрдөрүстүлэр:
“Ар-бур, кизэр тур!” — дэһистилэр.
Омуннуран ойон тураат,
остуолу сырбатта ылым Гитлер.
Ол икки ардыгар
чэнгээбинэн чалбаарбыт,
чэлкэхтээх доллар харах
мистер
харбаан ылбат дуо

харытыттан;
унуох-унуоҕа халыгыраата,
унган түһүөн өлүк буолан орто,
көйүттүбүт тиистэрин,
көмөр курдук,
көтүрүтэ хабырынна,
кэмириннэ муннукка тинийэн
кинэ-наара алдыаммыт
киибэс фюрер.
Мөккүөр бөҕө
мөңүрээтэ,
содуом турда;
сирэйэ-хараҕа суох бардылар
сидьин торгуомсуктар,
тырыта-хайыта
тыттылар,
куобах сэмнэбинии,
хаан-билик Африканы:
алмаас бөҕө асхарыйда,
кыһыл көмүс кыыгынаата,
үрүн көмүс үрүлүйдэ,
хорҕолдьун бөҕө
хоро кутулунна,
көлөһүн,
көнүс буолаң,
көнгүрүйдэ,
хаан-сиин,
халаан уутунуу
дэбилийдэ...
Дьэ, ол буолан
дьүһүлэнэн эрдэхтэринэ,
эмискэччи —
таас тыаһа дэлби барда,
этинг эттэ,
чабылбан саалынна:
күдэн-гөлөн ортотугар
остуолларын
күөрэ-ланкы үктээн,
күнү-ыйы күлүктүөх
күтүр сүүнэ көбүстээх
хара бэкир киһи,
дьиэрбэнг охтуу,
дьырбэс гына түстэ:
“Абаккабыан!” — диэн,

халаан дьигиһийиэн курдук,
хатан үлүгэрдик
хаһыытаан кыйыһытаат,
тимир дьизэһик сөрүөһүнүн
быта курдук
быһыта тыылынна!

Өлө куттаммыт
өһөгөйдөөх халаанньыттар
агаардас
модун илии далааныттан
үрэл-сарал көтүлэр
үкчү кур сэбирдэхтии...

* * *

Ааны сабан тахсан бардым.
Ийээ, сэмэй баҕан курдук,
Улаатаммын көччөх уолун
Отчут-масчыт киһинг буоллум.

Илиибэр бу саппыйаҕа
Сылаас өйүө алаайым.
Бүтэйдии эн сымнаҕас
Мичээргин көхсүм таайар.

Ийэкээнизм, өтөр-өтөр
Күөрэгэйинг ыраах көтөр.
Үөрүүдөөх күнүм үүнүө,
Айан ахсым атын үүннүөм.

Сылаалаах уһун суолга
Аттанар чааспар, ийээ,
Соботох таптыыр уолгар
Анаан ыһык тэрийээр.

Ийээ, итти тапталгынан
Эдэр сүрэхпин сылытынан,
Ханныктаах да буурбаҕа
Мунчаарыыны билиэм суоҕа.

* * *

“Эчи, ыал оҕотун көрдөххө
Эриэ-дэхси көрсүөлэрин!” —
Айманахтыгы хаалар ийэм.
Аай даа!
Алаас сыһыым

Айаас буурба тыала,
Ааммын аһааппын,
Айдаара тоһуйда:
“Тоҕо өр буоллуң?
Толоонго кириэх, чэ!”
Хаар-муус сизлигэр,
Харалдьыктан көппүт
Хара уларды
Хап гына
Хатана түһээт,
Хара кизһээнгэ диэри
Харахтан сүттэҕим ол!
Буркун обургу
Бууралы ойор.
Хаары-сири
Харахпар тибэр —
Тыыммын былдьаһа
Тыһаахты тыһабын.
Бэрдин бэрт
Бэтиэхэтэ батарбакка,
Бэргэһэбин былдьаан,
Биэрэстэни быһа
Биэрэстэнэ сүүрэр.
Син даа
Сизэл-кутурук харбаһан
Охтуохча-охтумуох
Обочоос эбишин.

МИЧЭЭР

Сааскы халлаан мичээрэр,
Мичээрдиир түүннү сулус,
Аламай күнтэн сылаас,
Арай, киһи мичээрэ.

Эйбэстэн эйбэс
Баар ээ ийэ мичээрэ,
Оҕо саастан эйиэхэ
Уостубат дьолу биэрэр.

Минньигэстэн минньигэс
Биһиктээх оҕо мичээрэ,
Ыраах буолтун иннигэр,
Ыһырыа түүлгэр киирэн.

Сымнаҕастан сымнаҕас
Тапталаабын мичээрэ,
Ахтар кэмнэр дууһаҕар
Чабыл күнү күллэрэр.

Үчүгэйтэн үчүгэй
Үтүө доҕор мичээрэ,
Сүрэби сылаас сүөгэй
Сүүрээнини имэрийэр.

Мичээр миэхэ, доҕорум,
Мичээрийи, таптыыр кыһым,
Үйэм-сааһым тухары
Өйдүү-саньы сылдыһабым.

* * *

Эмньик сааспыт ааспыта...
Олох үгүс өксүөнүн
Туораан кэллэ миигин кытта
Тулук манан мөссүөнүн.

Хампа-силик тапталым,
Ханна эн тийдин бүгүн,
Сэнээриэн дуо ырыам тылын,
Таайыан дуо сүрэх сүтүгүн?

Хагдарыйда онтон ыла
Хаста эмэтэ хаарыс тыам.
Арай сылын ахсын улам
Тапталбын мин харыстыам.

Нуолах манан кыраһалыы,
Оҕо сааһым ыллыгар
Ол бастакы тапталым
Толбоно түһэн сытар.

Хаампат онно ким да атаҕа.
Ахты көмүс кынаатыгар
Көтөхтөрөн, мин бэйэм, бабар,
Көтүөм күн-дьыл уһугар.

Оҕо сааһым оннук ыраах,
Остуоруйа кыраайыныы,
Тапталым оннук ыраас,
Сага хаар сыдыһаайыныы.

Уол оџо дьоллоох ааттаах,
Соноџос ат соргулаах...
Көрсүһэр күммэр, саатар,
Көмүһүөм, эн дорооболос.

Эмньик сааспыт ааспыта...
Олох үгүс өксүөнүн
Туораан кэллэ миигин кытта
Тулдук манган мөссүөнүн.

Баџар, ол түүлбэр буолуо...
Тунал сырдык бэйэккэн
Оџо сааһым эн буолуон,
Эн бэйэн аны, биэбэккэм!

СИБЭККИ

Тыал кинини хайдах да
Кыайан иннин ылбата.
Кэлин тihэбэр, хата,
Быстан хаалла сылбата.
Онуоха наһаа кыйыттан,
Ордоотоон тыал ыйытта:
“Бачча иинэбэс эрээри,
Хантан эйиэхэ күүс кэлэрий?”
Онуоха сэмэй сибэкки
Сангарда набыл бэйэлээхтик:
“Миэхэ Сир Ийэм угар күүһү.
Бүтүүн Сир күүһэ — мин күүһүм!”

ХОМУСКА

Дьиэрэһий-дьирилээ, чэй эрэ, хомуһум,
Толору үөрүүлээх тускулу эн хохуй.

Маннай ким эйигин алџаан иэхпитэй?
Кинини билигин өйдүүгүөн, ким этэй?

Айылџа хомуһа — күөрэгэй ханнара,
Аал уот суоһугар арай эн хааларын.

Бараммат-хороммот дьол баарын туһунан
Кэпсириг бар дьоммор кэлэр кэм уоһунан...

Чэнгэрэ ирэннэр, тириппит балаџан
Сырдык таас өнгүнэн сыдьяайта буолуоџа...

Сутаакы хас саха хоргуйан охторой,
Ким билиэй эн саџа, о, саха доџоро!

Дьиэрэһий-дьирилээ, чэй эрэ, хомуһум,
Толору үөрүүлээх тускулу эн хохуй.

Сүрэхпэр ыралла күөрэгэй куолаһын,
Соргулаах кый ыраах мин санаам дьулуһар.

Сахалы кыыс-нарын сангалы чуор матыып
Дьиэрэнкэй кыымнарын дууһабар уматыый.

Кэнэбэс ол кыымтан күөдүүдүн кулуһун,
Абылыр куоластаах алгыстаах хомуһум.

ТҮҮННҮ ЭРКЭЭЙИЛЭР

Автобус харабын уота
айан суолун тэлэйэр,
тураллар, тымтык тутан,
тоџой айы эркээйилэр.
Халты охсон, түнүкпэр
хатат уогун саџаллар,
уо, мин ньэнкир сүрэхпэр
сулустуу хатаналлар.
Этин, силлиэ дарбыйдын,
суобас тыйыс устааптаах,
сиртэн силис тарпыттыы,
син биир туруох густаахтар.
Наџараада курдук өрүү
дуоһуйаллар, киэн тутта,
бырааһынньыкка да өрүүр
бырааптара суобуттан.
Үйэлэрин тухары
үрдүк мөнүөн постара,
дьонго кэлтэй туһалыыр
дьолун билэр хастара.
Күлүмүрдэс автобустан
күлүү, ырыа дьэргэйэр,
тураллар, тымтык тутан,
тоџой айы эркээйилэр.
Доџотторуом, тыннаахпына,

орто буорга кими эрэ
ордук саныыр буоллахпына,
ол, сыччах — кинилэри!

Поэзия — кындыа кыыскын,
ымманытыахпын билбэтим;
ыл, этиий эрэ кырдыккын —
бүрэчээммин буолбаат мин?

Талы ньюургун сөбөммүн,
таалан-уулан турбутум.
Сөрөммүт этин, иэбэнгин,
сөбүмэр кустук курбуутун.

Күн-дьыл охтуу уунагнас...
Кэм даа, арай, куруутун
кэлтэй таптаан муннанар
кэнэн уолчаан курдукпун.

Үйэбин да монгуум, бабар,
эйигин эрэ күүтэ,
хаалта диэн сонгуйуом суоҕа
халтай биир да мүнүүтэм.

Ааттаһабын ньии, биэбэйиэм,
аһынымаар миигин, кэбис —
сол күн иэйиим тэйиэ,
сойуом диэн дыксинэбин.

Мин сааһыра быһыытыйдым,
арай эн — бэйэн бэйэбинэн...

Үлэ! Махталаннын үлэ —
олох тыылар өһүөтэ,
уолан сааһын көмүөлэ,
үйэнг дьоро киэһэтэ!

Үүт көлүйэни күндэлит,
үүннэс ый хараабылын,
үрдүк дьолу күндүлүү,
үлэ бары — уруулуу.

Балтаһыт да илистэр дуо
балерина кыысчаан саҕа?

Үлэбэ “үрүн”, “хара” суох,
үлэ буолла — күн маҕан!

Хоһоонтон сындаалаабы
билбэппит поэт дьоннор,
ханныктаах да күндү лаабын
биһээккин аҕай хоннор.

Солотуута, дуйа суох
солотунньук тыл иһин
муну ылын мундуйа суох,
муннугун үүттэт, илиһин!

Килбиэн киһи сонордуур
сорун булчут эрэ билэр;
кени эмиэ, поэт курдук,
суох эбээт өрөбүлэ.

Байанай диэн талаан баайа,
байанай — кэрэ дьулуур;
хаары харбата, иэс баайан,
хаадыаттары эрэ дьоллуур.

Доботторуом, олортуобун,
тоҕолохпугун кумуна,
поэзия чэчирин тула;
күлүмнэтэ толортуобун
хоһоон оһуор чорооннорун
уоттаах хатан кымыһынан —
удьуор сахабыт тылынан!

Бэһиэлэйдик сэлэһэ,
поэттар, көрсүстэххэ,
ырыанан күндүлэһэн,
ыалдьыттаһар үгэстээхтэр.

Ыһыах күн эрэ буолбакка,
ырытаны, күн сырдыгыны,
ходуһаҕа-буолакка
хоһуун дьон утах гыннын.

Поэт, дьолу байыта,
бигэ тыллаах эр дэттин,
биирбит талы айыыта
барыбытын үрдэттин.

Доржторуом, олортуобун,
Тон олохпутун кумуна,
Поэзия чэчирин тула;
күлүмнэтэ толортуобун
хоһоон оһуор чорооннорун
уоттаах хатан кымыһынан —
удьуор сахабыт тылынан!

ӨГҮЙЭ УОННА КЫСТЫК

Кириитиктэр наар поэттар
“кишигэлэрин сирэннэр”,
Поэттар наар кириитиктэр
“кирингэлэрин кирэннэр” —
кулаһаллар диэн ааттыыр
куолуһуппунт маны аахтын:
поэт уонна кириитик,
мииннэрин билсирэннэр,
өгүйлээх кыстык курдук,
үйэлээх сааска доһордуу,
хоһоон кустук хотуурун
хомоһойдук санааннар,
хатан ыстаал таманнаан,
хатыһан таптайаллар,
сыты кылыс кылааннаан,
сытайан чапчыйаллар!

ТӨЛӨПҮӨНҮНЭН

*Биир үлэлээхтэрбэр,
биир өлүүлээхтэрбэр —
хатан ох тыллаахтарга,
хаһыатчыт-поэттарга.*

Хара куоска оһотунуу
халаачыктыы түүрүллэн,
хайа мунун, дьэ биирдэ
хам-бааччы нуктаан испит
төлөпүөнүм туруупката
кыһыһырбыттыы эмискэччи
кырдьыгыны түспүтүгэр
хаба гардан ылабын.
— “Хантаны? Дьэрэмэйэп даа?
Билигин аһай таһыста...

билбэтим, дьэ...Ээ, мин дуо?..
Хайыахпыный, хаһан да —
хаһыатчыкка хаһыатчыт,
харчы тэбэн буолбатах,
собо тылын сажа да
сонун булар баһаттан,
анаан-минээн кэлэрэ
аһсаан буолуо дуо, ама.
Хомойуманг, баһаалыста —
хобордоохтон ылаат да,
итиитинэ сэмсэлиир
информация диэн мэлис.
Репортаж да кэмчи...
Эриирдээх дьонһут, эчи.
Кыһалбатыһ онорон,
кырдьыга, бэйэбит да
сылы быһа кэриэтэ
“сыарбаттан оттунаммыт”
сыккыраан олоһор ыалбыт.
Арай, бу...хоһоон оһотун...”
“Ама дуо, доһор, бу да киһи
матырыһаал суох дии-дии
мааһыгытан майаачылаан —
эгэ бэрдэ ол буоллаба,
этэ оһсууй, чэ, ыл аһал!”

Көһсүбүн дьөллөрүтэн,
күөмэйбин чөллөрүтэн,
долгуйар куолаһпынан
доргуччу ааһан бардым;
кырыатана-илбинэ турар
кырымахтаах арбаһтаах,
тайылбаннаах таһаалаах
тайһам сийин тайанан,
чыскыйа-кыскыйа сытар
чыыһтай толоһуу сыһыйан,
тымыр-сыдьаан тыккыраан,
тыраадыһан киирэн түһэр
тын боруобат үөһүнэн
тыргылаахтыы тыһылаан,
хоһоонум төлөн хаана
хоһуун-мааны Дьокуускайым
сүрэхийин ортотунан
сүүрүгүрдэн эрэрин,
сүргэлэрим кетөбүллэн,

ис-испиттэн иэйэн кэлэн,
илэ бааччы, илэ-чахчы
истээхтииргэ дылыбын...
Ужуктубутум, арай —
уот диэки хайыһан,
минньигэс диэн бэйэлээхтик
мичээрдии сытар эбиппин!

ТАҤЫРДҔА

Аймаһыта нүөлүтэр
ахтылбантан илистэн,
тумнастан-тууйуулан,
тула кулахачыйаат,
таһырдыаны былдыастым...
Таһырдыа!
Таһырдыа барахсан
кигкинээхтиир
киэнг дьайбаан көхсүгэр,
сөрүү охсон ылар
сөрүүн дьүрүс сүүрүгэр,
тыалынан аңылыһар
тыйыс байбал тыныһгар!
Таһырдыа!
Таһырдыа тахсыый эн эмиэ,
эн эмиэ,
эйэбэс биэбэйиэм!
Сүүс көс сиртэн
сүрэх сүрэхпит
сылааһыгар сыламнаан,
итиитигэр иттэн,
ханан дабаны
хаппахчы охсуллубатах
аһаҕас айыы халлаан
араҕас сулус чүмэчилээх
дыбарыаһын иһигэр
дыбарсыйар киэһэбэр
хаамса түһүөх иккиэйэбин,
хара хаастаах биэбэйим.

КИНИГЭЛЭРИМ

Кыс мас буолан
кыстаммыт,

саһаан буолан
сааһыламмыт
кинигэлэрим —
күн инилэрим,
кинигэлэрим —
күндүлэрим.
Сыралбаннаах
сарсыардабын
сытайаннар
сандаардаллар,
күрүлгэннээх
күнүскүбүн
күүһүрдэннэр
күндээрдэллэр
кинигэлэрим —
өлбөг эрэлим.
Кулаат тимир
куйахтаахтар,
алтан-көмүс
ардайдаахтар,
синньэ-оһуор
симэхтээхтэр,
кып-кыһыллар
сарыаллыы.
Кинигэлэрим —
өбүгэлэрим,
кинигэлэрим —
өлбөг эрэлим!

ТИТИРИКТЭР

Сыһыы-алаас кэриилэрин
сыгыы-тырым сыттарынан
сырылаччы тунуйаннар,
сымаланан оргуйаннар
күөх тиингим кутуругун
көбүччү тулпут курдук
күөх төлөн киистэлэрин
күн уотугар умһааннар,
күлүмнэтэ оонньооннор,
күөл уутугар ыһаллар,
күн аһныгар унаарыһа,
күөгэл-нухал хамсыыллар,
күөгэлдьиһэ суугунуулар.

Ол суугунга ишилэр,
олох өлбөг мөккүөрэ:
олонхо сөн дуораана,
офом мунна сурдургуура,
ийэм нарын тыллара,
ириэнэх сааскы самыыр
сэлиэһинэй долгуна,
сирилэс силлиэ тына —
сир эгэлгэ дорбооно.

Чыычаахтарбын үөрдээри,
чысхаантан чачайбакка,
хаардаах тыаны оймооммун
харыйа быһа сылдьан,
эдэр-чэгиэн сэгэрдэрбин
эмиз көрсөн бэркэ үөрдүм —
чыскыйар сыты тыалга,
чыыстай буолак ун уоругар,
хатан хомус тылыны
хатыллангыны имиллэн,
чынкынаһа тураллар,
лынкынаһа ыллышлар:

“Баай ийэ тайбабыт
барбара туруоҕа
куруутун,
көрүлүүр сайыммыт
хойгутун
күрэммэт буолуоҕа.
Систэрбит эттэрэ
ситэннэр-хотоннор
биһиги

лигкинэс тииттэрдээх
линкир тыа буолларбыт
дэһэбит.

Көмүһү-алтаны
көхсүгэ сүгэммит
күнүс-түүн,
саһылы-кырсаны
санныга таһаммыт
саас-күһүн

кылбагһныыр ыллыгы
кырыыһа кылыны
сыыйаммыт,

шпала буоламмыт
ыллаһа-лынкыны
сытыахпыт”.

Өбүллүбэт үрүн көмүс
үктэллээхпит дэһэрдии,
үрүн көмүс үөттэрин
үрүлүһэн тураллар,
кылдыылыы кыһыл көмүс
кытыллаахпыт дэһэрдии,
кыһыл көмүс долгуннарын
кылыгыры усталлар,
кэрэ-сырдык түөлбэлэрдээх
Кэнкэмэлиир үрэбиэм.

Сайынты өгөр куйааска
саалыыр-буулуур аттанан,
сатыылаан салланнаан,
Салбагһтан түһэн иһэн,
күлүмүрдэс уугуттан
көхсүнү анһан аһар
малаһынга да сылдьардааҕар
махталлаах, күндү буолар.

Тиитин ахсын сындыыстана
тиингим ойон субуруйар,
хатын, ыарба ыллыктанан
хара улар кулуһуйар;
сын ойуурунан, алынан
сыыдам тууттар ыллышлар,
дуораан буолан чуураадыан
“дружбалар” дырылышлар.
Буугунас дьыл оһунуун
буулаба дуул мөккүөрдээх,
муос туйахха буоланнар,
мускуһар сылгыларым
кыһаан муос дьаһаларын
кыыгыначчы илгистэннэр,
лаанкылардаах куруннардын
лынкыната кистииллэр.

Улуу сэрии сылларыгар,
уоттаах кураан сыралыгар
көрүөх-билэ дьонноргун,
күстэххинэн күндүлээн,

күнгэ өрө тардарын,
үлэһит хоһуун ыалгын,
үөрэбинэн үтэлээн,
үөлэстэрин кыымныырын.

Кэнкил хара тыалардаах
Кэнкэмэлиир эбэккээм,
кэрэмэсчэй саһылгытан
килбиэннэрдээх кэскилгин
кэрэхсээхтии көрбүплүн
кэрээбэтчэй кэбэн тэнгэ
кэлсээхийдиир буолларбыан!

Буспут сугун сулустаргын
буурай хара түүннэрим,
хардан эһэ буолаахтаан,
хаарга тэбээн сылымнатар
хатан тымныытыгар да
хам ыларбакка,
ыллаан линкинии сытар
ыстаал аалыы турбанан,
эйигинниин сэлэлэһэ,
эйэргэһэ-сэлэһэ,
күүгүнүүр модун уохтаах,
күлүбүрүүр

күөх төлөн сүүрүктээх
дьолюо уот үрүйэбит,
дьуолкалаах сүннү булан,
дьоллоох Дьокуускайы
туһулаан,
дьулуруйа устан эрэрин
долгуйа-үөрэ да көрөбүн.

КЭБИҢИИЛЭЭХ ОТТОР

Салаа оттон самсананнар,
угайыттан улаатаннар,
түөллүбэт түгэхтэнэн,
синнибэт силлестэнэн,
алаас-сыһы ахсытынан
арыы-уоһах асхарыйан,
үтүмэнниир да дьылтан
үүнэ-үрдүү турдактара

Кэбиһиилээх оттор!
Кэбиһиилээх оттор!
Арбастарыгар самыыр тохтор,
атахтарыгар буурба охтор.
Көлүүр оһуһун санатар
көлөһүн буор сыттаахтар,
сыһаһа мыраан курдук
сыбаллыбат түстээхтэр,
кинкиниир халлаан курдук
киэн-холку көбүстээхтэр.
Кэбиһиилээх оттор!
Кэбиһиилээх оттор!
Күһүңгү дьылэй кизэһэ
күрэхтэн быстан иһэн,
күөрэ, алаас сабатыгар
күрүөлээх окко анньыллан,
итии-сылаас хооньугар
ирэ-хоро сылаанньыйан,
кыһалбаһын умнангын,
кыһыл оһолуу буккуруу,
ойбут күнүм уотуттан
унуобурбаан, сыламнаан
уһуктуоххар диэритин
утуйан хаалар кэрэтин!

Онно түһээн көрөрүм
орой мэник улдьааны,
окко оонһуу-көрүлүү,
оһус сиэтэр уолчааны.
Аһам ол отун үрдүгэр
атырдыба кылбанһыы,
хаастан хааһы төгүрүтэ,
халлаанга ыттан истэ...
саамай кылаан түһүгэр,
сардананан саккырыы,
күлүмүрдэс хоруоналыы
күнү ууран чөмчөттө...

Кэбиһиилээх оттор!
Кэбиһиилээх оттор!
Сайын илгэ быһангын
санньларыгар сүгэн,
күрүлэс күнүм уотун
көхсүлэригэр төргүүдэнэн,
силбиги, тонууну кэһэн,
силлиэни, туманы силэйэн,

сыырлары дабайталаан
сылбалара быстан,
систэри чизэрэстээн
сэниэлэрэ эстэн,
бөлөбүнэн дьүккүһэн,
бөһүөлэктээн иһэллэрин,
хаарга туораан тахсаммын,
хайгы-сөбө хаалабын...

Кэбиһиилээх оттор!

Кэбиһиилээх оттор!

Кэнэбэһин кэнчээрибэр
кэриэс тынан туруортуур
ханналарый миэннэрэ
хаһаас лөкөй отторум?

Күүтэ түһүң,

күүтэ түһүң —

өссө күөйүө илик күһүн,
өссө ууруом турар түһүн —

Күүтэ түһүң,

күүтэ түһүң.

БУКВАРЫМ ТУҢУНАН ПОЭМА

1.

Букварым,

букварым —

хаардаах бугул саҕа
халың, сүдү кинигэлэр,
хатат тилэбин саҕа
хатан, чараас кинигэлэр
өркөн-төлөн тыллаахтар,
өлбөт-сүппэт тыыннаахтар —

бука бары,

бука бары,

эбэлээтэр эбээлэрэ,
эһэлээтэр эһээлэрэ

эн эрэ буолабын,

эн бааргын!

Аалыы өргөс кылааннардаах,
айа курдук иэбиилээх,
хатан кириэс тардылаах
хас буукубан —

муус болуо олуурдаах

муударас тон ампаардарын

күлүмэх аптаах

күлүүстэрин тыла.

Талыы-мааны санаалаах
Таал-таал эмээхсиниһи,
чэнгэ-мууска хам сыстан,
чирэстэһэ сыппыт
саха кыратын-кыамматын
санныгыттан өрө тардан,
сардангалаах чылчаалга
салайан аҕалбыт
Советскай былааһым

сиэдэрэй бэлэбэ —

түөрт уон толуу ампаартан
түөрт уон күлүүс тыллаахпын!

Ампаарым ахсын

ааныттан анһа

күлү уота кылааннаах

күндү түүлээх баар:

кырынааһым-кырсам

кылаан өй диэннэр,

үүһүм-кийһим

үтүө санаа диэннэр.

2.

Түөрт уон түмэн ампаарым
түөрт уон күлүүһүн тылын
быдыаан-талаан олоортор
былыр баайдар-тойоттор.

Быппастыгас былчыһнаах,

быыра-дохсун санаалаах

манчаарылар эрэ арай,

маҕан күннэрэ харааран,

хаһыырбытынан сүүрэн кэлэн,

халбаннарын хайа тэбэн,

кылаат бэрдин үлэһинэтэ,

кылыс тэнэ кылбаннатан:

“Кылаан биилээн!” — диэн албаан,

кыра-кыаммат ыалларыгар

түнгэтээхтээн биэрэннэр,

түрмэбэ дүүллэнэннэр,

төрүт буорум үрдүтгэн

унуохтуун мэлийбитгэр...

Арай, сулус ааттара

алмаастыгы чабыһыйар!

Зийт, н кетүүрү
түгэлтүрүрүрү
Букварым,
букварым!

Аан маннай этэ дии били,
аргый илиибэр ылан,
арыйаалпын кытары —
арылы кустук оонньоон,
тула сабах иитэ
туналыа күлбүтэ.

Сага хаарым кэриэтэ
сапшаа суох илиискэр,
оһохторун иннигэр
оллоонцуу ууран олорор
офонньотгор курдук:

“Көр, дьэ, бу
көрсүө оҕо!” — диэн
күө-дьаа буолбахтыы,
көтөбөн ылан миигин
кыһыл көмүс бытыгынан
кычыгылата оонньоох курдук,
илгэ-сылаас мичээрдээх,
ис киирбэх сэбэрэлээх
Ильич — улуу эһэм
олорорун көрбүтүм,
олус диэн үөрбүтүм.

Ойуччу чабылхай
ол күнүс, дьэ, мин
дьиэрэнкэй тэбэммин
дьиэбэр тийиэтин,
оҕону-урууну
оронго муһыаммын,
онгостон олорон,
ойуутун-бичигин
оомоойдуу сылдыаммын,
омуннаан-төлөннөөн
олоччу кэпсээммин,
олустук сөхтөрдүм,
остуоруйа курдук дэттим.

Аны туран, дьэ,
ааһа түһэммин,
аҕалаах ийэбэр
А буукубаны
ааҕан биэрэммин,
алыстык астыннардым.

4. Өлүкүрүк

Төлкөм төһүүтэ буолбут
төрөөбүт алпаабытым
аан арийааччы,
айах тутааччы,
айхал амалыйааччы
ааттаах үтүө санаалаах,
алыс көнө майгылаах
А буукубатын,

агроном Блдьааҕа
аҕам ыпсаран биэрбит
ачаах маһыгар ханыылаан,
адыас начаас булсубутум,
атас-дотор туттубутум.

Ааттаах үтүө санаалаах,
алыс көнө майгылаах
А буукубам барахсан,
аҕал эрэ баппаҕайгын —
аҕыйах хонуктаабыта
аччыгыкаан кыысчааным
аан маннай айах атан:
“Аа, аа!” — диэхтээн,

сага аллайар буолбут
саргылаах сураҕын
кэргэним Дьэбдьиэй
кэмбиэрдээн ыһпыт.

Ону туран эбээтэ:
“Оҕом сыһына, хор, бэлиэр
буукубаны билэр
буолан эрэр”, — диир үһү.

Айхаллаах аҕаһым
А буукубам,
анытын даҕаны
кыысчааным ылыгар
кытыаста умайыый,
оҕоком суолугар
олукта тэнигий!

5. Өлүкүрүк

Ол түүн, дьэ,
кинигэбин кытта
кичэйэн саптаммын,
хоонньоһон сытабын.

Хойукка диери мин
аргый суорбан иһигэр:
“А, утуйдун дуо?” — диибин.
“Аа?” — диең чабаарыйар
агаһым онуоха...

Устунан, түһүү-түһүү,
утуйан барабын...

Дьэ, дьикти диегэбин! —
дьэргэлгэн сүһүмчаах,
дьэңкир таас дыбарыас
дьэндэйэн тураахтыр:

“Букварь” диең эбит
бу кэрэмэс дьиебит.

Хараһым алаадыһан,
хантайан турдахпына,
арай, эмискэччи
ааны тэлэйэ баттаат,
А буукубам саната
алтаннаахай чуораанныы
айманаахтыы түстэбэ!

Аралыйар кустуктаах
араас-араас хостору
аһан-сабан,
ааһыталаан,

халыыс таас таманнаах,
халлаан курдук кинкинээбит
халыаннай саала

халбанын тэлэйбиппит —
өркөн күнүм уотугар
өрө күлүбүрүү олорор
өргөс-кылаан үөрбэлэрин
өрө тушпугунан,

оҕо-туһуҕу көрүһүгээх
отут тобус бухатыр,
сүһүөхтэрин бокутан,
сүгүрүйэн ылылар:

“Эдэркээн сирдьиһиһит,
эн этиэн эрэ кэрэх —
ууга тимирэртэн,
уокка да кэриэрэртэн
уолуйан туруохпут суоҕа,
сирдээ биһигини —

сири-сибири
сиксигинэн тилийиэхпит,

хамаандалаа биһигини —
халлааны даһаны
хастыы тэлэйиэхпит!”

6.

Дуоскаҕа тахсангың,
сүүһүң келөһүнүн ньуххана,
сүһүөбү сүһүөххэ холбоон,
эппэт кэлэбэй буолан,
эрэйдэнэ абай турангың,
эмискэччи тыл таһааран,
дьуолкаҕа да кэлбиттээбэр
дьолуотук дьоллононгун,
саһа аллайарың баар
сатаан этилибэт
саргылаах үөрүү диең!

Бастакы кыһыңгың
бараан иһэнгиң,
тылтан тылы ааһан,
тылга тылы холбоон,
учууталың мичээрдиир,
улам тулансырдыыр, кэһиир.

Манан күнүм анныгар
маннайгы диең
барыта даһаны
барҕа махталлаах:
маннай үөрэммит күнүң,
маннай билбит кинигэн,
бастакы килбик иһиинг,
бастакы оҕон...

Сүүсчэкэлээх оҕонньордуу,
сөмүйэбин тайахтанан,
сүүһүң мыччыстан олорон,
сүһүөхтээн маннай ааһар
сүдү мөккүөр, туругур!

7.

Букварым,
букварым —
сарданалаах олобум
сарсыардаанны чолбоно,
аартык суолум төрдүгэр,
аар хатыным үрдүнэн

көбүтэ күлбүтүн,
угуйа турбутун —
оѳом эрэ буолларгын,
орто туруу дойдуга
олорорун устата,

үтүөбэ эрэ үөрдүс,
кэрэбэ наар кэккэлэс,
кырдыгы кытта кыттыс,
күөххэ көбүй,
күнгэ дьулус! — диэннин.

Алгыһын баһа
арыылаах буоллун!

Хаарыан харамай тылларгын
харабым харатыны
харыстаахтаан сылдыаммын,
кыысчааным сүрэбэр
кыым гынан кыбытыам,
уол оѳом кутугар
уот гынан кутуом!

Үс түүннээх күн иһиттим
тыа нүһэр олонхотун.
Ол тойукка мин илэ ситтим
тыылар хангыл олохпутун.

“Ноо, дьаралык! Хайдах этэй,
хайдах этэй?” — диир курдук,
сайылыгым Мэнгэтэй
сага аллайар дии чуордук.

Күөрэгэйдиин дьүөрэлии:
“Ноо, дьаралык! Ноо, дьаралык!” —
Үс туманым түһүөр диэри
тыраактарым дырылыыр.

Кулуһунна күөс үлүмнүүр,
илинтэн ил салгыннаах,
ол, бухатыр сүлүөмүнүү,
үллэйэр саар булгунһах.

Бу нүөл эбэбэ ууһуулар
үлэ уолан бухатырдар,
лынгынаһа ыллаһаллар
сыыйы ыстаал хотуурдара.

Кинилэр мин тирэх тииттэrim,
киэн туттар дуолан ырыам,
кутаа курдук, сүрэхтэрин
куйааһыгар сыраллыам!

Хотуурдарын кытта ханы
чочулуулар ийиинбин,
Номоѳоннук да ахта-саны
суохтуулар дии ийэбин...

О, ийэм тапгал алааһа,
олох дабаан сиһигэр
отуун уотун сылааһа
суойар уолун түөһүгэр!

Үс түүннээх күн иһиттим
тыа нүһэр олонхотун,
ол тойукка мин илэ ситтим
тыылар хангыл олохпутун.

САЙЫННЫ КҮННЭР

Ол булгунһах кэтэбэр
кутаалара кыгыаста
оллоонно чэй өрүнэн
омурһанны түһээт да,
ойон тура охсоннор
ходуһаба киирэннэр,
үлэ көмүөл үөһүгэр
үлүмнэһэн эрэллэр
сайынны күннэр,
сайынны күннэр.
Саламаатынан далбарды,
алаадынан анылыһа,
алаас талы дьахтарыны,
ахта-уулла наһылыһан,
сири сыллы куустулар
сири иһит кэриэтэ
кымыһынан кыынһаннар,
арынан чаалыйаннар,
үрүг санаа тыннар —
үрүг тунах түүннэри
уйгу-быйан ыһабаар
унаарыта ыстылар

сайынгы күннэрим, сайынгы күннэрим.
Дьэдьэн буолан тэтэрдилэр
ыанньыксыт кыыс идэһиттэн,
чорооннуу туола томгойдулар
дьоллоох кийиит түөһүттэн,
фонтанынан тыктылар
эдэр ийэ эмиийттэн,
кэмчиэрийэн кыыстылар
кэрэ, нуурал иэийиттэн
сайынгы күннэр,
О, сайынгы күннэр!
Хотуурчааммын нарылыы
силнилии таптайаммын,
сиккиэр тыалыын ыллыы-ыллыы
сирилэтэ дайабын,
сиртэн өлбөт сиилэлэнэн,
сирэм күөхтэн амсайан
сылаастык сыл тахсаары
сыралаһа сылдыабын,
мэһэмээннээх арыылыы
мэчэкэлии таптайан,
сыллыыйдарбын аһатаары
кыһынгыга хаһаанабын
сайынгы күннэрбин,
сайынгы күннэрбин.
Куйаар мэнэ урсуммар
кустуктана оонньооннор,
хотуур суола буоланнар,
курбуулуу далайаннар
чабыллан да аасталлар,
туймаарыта туойаннар
аалай чабаан ымыылыы,
о, сүрэхпэр кыстыылар
сайынгы күннэрим,
сайынгы күннэрим.
Куйаас халлаан иэнинэн
куһуйбахтыы дайбааннар
көрүүх бэтэрээ өттүнэ
күлүмнэһэн бүппэтилер,
бүппэтилер ол аата
кэрэмэсчэй кэмнэрим,
эбириийиэх иннинэ
элэстэнэн сүппэтилер,

сүппэтилер ол аата
эриэккэсчэй эрэллэрим —
кэрэчээним, кэргэним —
дьэдьэнчээним,
Дьэдьэиэйим,
Эн мичээргэр чэлгийэллэр,
эн күлүүгэр күлүмнүүллэр,
ытарбабар ымайаллар,
ыбабайабар дьалкыйаллар
мин сайынгы күннэрим,
мин сайынгы күннэрим!

ЫЛЛЫКТАР — ТУЛЛУКТАР

Саргыны, быйангы ыралыы
сарсыарда дьыбарга дьырылыы,

чугдаара туойаннар туллукутар —
кылбангыны дайдылар ыллыкутар.

Сайыспыт оҕолуу даллайан,
сахалыы мин санга аллай

уунабын уруйу-айхалы,
оданан туойабын хайбагы.

Ыллыкутар, кыраһа ыллыкутар —
туналы туус манган туллукутар,

илгийэр улуу саас илдытэ,
иннибэр тырымнаан мэлдытин!

Мин оҕо эрдэхтэн кэтиирим
тимир суол дьэргэйэн кэлэрин.

Ол БАМ-на комсомол оҕолор
Корчагин ыллыгын салбааннар,

сүһүөхтэн сүһүөбү уурталаан
иһэллэр көһүнэн хардыылаан.

Доботтоор, айаммыт дьулусхан,
курбуулуур, бэл, ыйга, сулуска.

Санаабыт сарсынга тардыһар,
ойор күн — олохпут аргыһа.

Батгаһыам мин өссө “Дьокуускай —
Москва” уот сындыыс поезка,

Тапталаах кинигэн илиинин,
төһө да нойосуус биллэргин,

саһаттан саһаны арыһыгы
салпакка утатан ааһардыгы,

торбо күөх дойдубун анаара,
о, сыһыһама унуорун-манаарын!

Саргыны, быһаһы ыралыгы
сарсыарда дьыбарга дьырылыгы,

чугдаара туойаннар тулдуктар —
тус хоту дайдылар ыллыктар.

СУЛУС УУЛААХ ОТОНО...

Космонавт-биолог,
космонавт-геолог,
космонавт-врач... —
хоһууттарга уон араас
үлэ үөскүү туруо,
үлэ үүнэ туруо!
...Арай дуо,
добоһторуоум,
алаһаркаан-тэтэгэркээн
аламай биир сарсыарда,
арай, дьэ,
наада буоллуннар
космонавт-поэттар,
үлэһэбин эрдэтэн:
эһи миигин
ол онно
эгэ эрэ умнаайабыт,
куота барар буолаайабыт!
Сир Ийэ
уохтаах таптала —
сир тардыыта диэн
хайдаһын
бэйэм мин этим-сииним
эймэһийэ илистэн
илэ-бааччы,

илэ-чаһчы
итэһэйиэхпин баһарабын.
О, кылатар буол, арай,
мун саатар,
биир чыпчылһан
Гагарин хараһынан —
күөх төлөнүнэн саһсына
күлүбүрэйэ мөһсөр,
күпсүйэ көтөр
планетам бараһсаны!
Юрий курдук эмиэ
хараабыл тулааһыныгар
харандааспын,
улдьаа томуйаһты,
туомтуу өртөөн кээһиэм
уонна сүрэйим
һьүөлүйэн аһыйбаһты
оһо сааһым
дьарбаа түүлэрин
өйдөөн кэлиэм.
Онно, былыт ырбыһыгыгар,
устан талбаарыйарым
быластаан... кый аллара
аймана ийэм хаалара...
Ол, кырдык да, баһар,
космос киһи аймаһы
быдан дьылһан угуйар
аһтылһана буолаарай?
Сиргэ,
сииккэ түспүт ди
миэнэ симик сэрэйэйим,
сиргэ,
сиргэ эрэ кэтэһэллэр
миигин ойор күнүм
уонна киним —
тапталааһым,
ол иһин мин,
сир биир аалай таммаһа,
уйаргыгы, туой,
уоспунан сэрэйэбин
сулус уулаах отон,
сугун дуу амтаннааһын.
Уонна, арба да,
һай, диэбэт! —

Ыйытан ааһахтаабым
Ытан: тобо, дэ, кини
аар күдэмэн кэмтэн
поэттары долгугарын,
кэһиибин мин
илдэ киириим
Үргэл дьэдэнин,
онгоойукпун толору
отоннуум
буспут сулустары:
уоп-чуоп аһаатыннар
көмүс чыгычаахтарым
ыалларын оболорун
ынгыртаан малаһынны,
хаһаппар мин
суруйан ырычаахтым
космос солуннарын —
сыалай балаһаны!

КЭСКИЛЛИИН КЭПСЭТИИ

Кэскил, билэбин дуо, эн, бу ким өтөбүн
Төнгүргэһин түөрэргин?
Уонна уолга оонһуу эттим: “Кини бөбөбүн,
Билбэккин өбүгэлэргин!
Былыр эһи аҕа ууһа быданан олоорто үһү
Бу чоһоох алаастарынан,
Халдыайыга тахсарай төһөлөөх кини, сүөһү
Сут дьылга быстаран.
Алаастарга, ардах курдук, атылы аахтара,
Аһыҥа бырдангалыыра,
Өлгөм сири-уоту наар нэһилиэк бастаахтара,
Баай-тойот былдыыра.
Ону эн истэбин бүгүн, улдыаа оҕо киним,
Остуоруйа курдук,
О, ыччаттыам, кэриэстээр мэлдьи бу олох иһин
Охтубут дьоннору.
Бу толун ходуһа, бу чэмэл күн, хас салаа отум —
Кинилэр кэриэстэрэ,
Эн быйыл эмиэ ыңыры ылыннын, өлгөм
оттоннун —
Кинилэр үөрүөхтэрэ.

О, үчүгэһин ньи тыраактарыҥ— бу улуукан отчут
Ньйрилиин турдаҕа,
Чахчы эн буолабын аныгы бу аллар быйан
хочом

Кунай хотуурдааҕа.

Силигилии, чэлгийэ турдун саҕа, сингиннин
эргэ —

Ылбаа төнгүргэстэри,
Өйдүүр, иэйэр буол дуу арай хас тыллар сэдиргэ
Өбүгэлэр кэстэрин.

Чэ, кытаат, оҕом, тардымыым дуу мин, иллэн
киһи,

Үлэ бириэмэтин”.
Кэскил илии тутуспуга — ол ньыгыл илии иһин
Мин бүк эрэммитим.

ЭЙЭ КУСТУГА

Оскуола кирилизэһин
Ортолуу түһэн иһэн,
Оҕо Вита
Омуннуран
Көбдүөрүйэр:
“Көрүүй эрэ,
Эрэһиэнкэ иһин ол —
“ЭЙЭ” диэн биһи быһаас

Кустук саҕа буукубаларынан
Курбуулуу ойуулааммыт,
Сайыны быһа солуурунан
Салааттан уу баһаммыт,
Тыһыынчака сибэккинэн
Тылыннараран үүннэрбиһпит”.

Эйэ!

Эйэ!

Кыһыл оҕо саҕатыны
Кыынһан-оргуйан,
Эйээрбэхтээн,
Эймэнитэн түһэн, эчи,
Эйэбэс да тыл,
Уйаҕас да тыл!

Эйэ!

Эйэ!

Өгүйэ-кыстык тыаһыны
Өрө тэйэн
Чангыйбахтаан,
Чынгыйбахтаан түһэн, эчи,
Чынгыс да тыл,
Тыйыс да тыл!

Өбүгэм
Өлбөг мингэ тыла
Өрөгөйдөөхтүүр үйэтин
Өргөһүгэр үктэммит
Өрүсүһэ дьоллоохпун.

Ытык-мааны тылыам!
Ымыы чыычаах буолангын,
Сылаас уйаны туттангын,
Сылтан сыл ууһаан тэний.
Норуотум барахсан
Нохтолоох сүрүбэр,
Үүнэр көлүөнэм
Үскэм сүрүбэр!

АҔЫННЫМ

Былыгтаахха быкпатах
куорат ыалын
хоноһото
туурар күн орон ото
буолаахтаатым,
араастаан онно эбии,
онно эбии,
о, биир сор,
онолуяр телевизор...
уум быһыһынан дээл истэ,
улугура илистэн,
хайдах эрэ кыйыгтан,
дыбарга
мас хайытан
маһыйарбын аҔынным,
миэхэ
хас күн аайытын
дьэллик көнгүл салгыны,
тыалы,
күнү,
халлааны,

таһырдыабын аҔалын!
Хаһаланан дээдэһэ,
хара үлэ дуо дэһэ,
хаанһанһаһар чэнчистэри
аһынабын бэйэлэрин.

Илии
чэгиэн
үлэтин
наһараада кэриэтэ,
бирикээскэ бэлиэтээн,
бырааһынның күн эрэ
чулууларга түнгэтэр,
хайбал илиис оннугар
хотуур угун
куустарар
дьикти кэм үүнүө диибин,
көннүөрэн мичээрдиибин.

ОЧУОСТАР

“Хотугу сулус” үөһэ
Хотугу сулус күлүмнүү,
кутуллара чоруун киэһэ
сүрэхтэри төлөннүү,
Сэргэлээх үөл куорсуннаах
эрэттэрэ, биһиги,
Чээлэй хаары арсыһыннаан,
чэппиэр аайы тэрэһии!
Сааһыра баран иһэн
сылаанһыйан кэлэбин:
“Талаан дин таптал!” — дэһэ
такайбыттар дии үлэбэ.
“Айыыттан дьон үөрдүнүү!” —
күпсүйэрэ оллоонноон,
Күкүр Ууһун күөрдүнүү
энсиилээхтик Омоллоон.
Соппуруонап бэйиэти
сонһуоппутун кэмсинэ,
Амма куруук бэйэтин
аччатына кэпсэниэ,
сэргиз да буолаһына,
сэмээр чэпчии сэгэйэн,
Саха омук Улаһана
оннук дьикти сэмэйэ.

Намчы көмүс ууһунуу,
кымаахтаһа, Уурастыырап
оҕо дьон унньу хоһоонун
сыыс тылын ыраастыыра.
Ол кэмтэн хас сыл ааста,
мин амарах ювелирым,
түксү, куйаар космостан
төнүн диэн сүбэлиирин.
“Тангараттан! Тангараттан!
Талааны, дабаай, эллээн,
дьыбардаахха да сангарарган
чаҕыйыман!” — чаңыйыа Эллэй.
Оҕонньордуун оннооҕор
убай туттар киһилэрин
Сэмэн дьикти номоҕон
дууһатын мин билэбин.
Мин диэн буолуо дуо — норуот,
поэт туойбут норуотугар
баарбын диир мэнэ дьолуом
миигин дьоллуу долгутар.
Ол очуос оҕонньоттор
онолуйбут үөрэхтэрин
туохпутунан, доботтоор,
толуйабыт диэхтиирим.
Барахсаттар саха дьонун
өлбөт үйэлээбиттэр.
Миэхэ, бэл, чыычаах оҕотунуу,
бэлэспэр силлээбиттэр.
О, арай Эңсиэлиттэн
тыгыалана тыккыраан,
силис уутун кэриэтэ
силбэстэр устуруокам.
Силбэстэр нии устуруокам
поэзия үөрэбэр —
Өлүөнэлии толуккан
үлэ дьонун сүрэбэр.
“Хотугу сулус” үөһэ
Хотугу сулус күлүмнүү,
онно эмиэ түүн үөһэ
сахалы тыл түлүннүн!

КЫҢЫЛ САРЫК САҒАХ УНУОР

Семен Данилов кэриэһигэр

“Правданы” арыябын,
хоһоон колонката! —
ити кыһыл гвардия
тимир килиэ колонната
бойобуой маршка турар...
Кэлэр кэм, үөскүүр үйэ
кэрэмэс историга
бу
знамялыы тэлимниир
нэлим көмүс
страницалары арыйыа,
онно сирэйигэр
сирили аргыйыаҕа
охсуһуу молуона,
буурҕа киэнэ холоуна!
Уонна биир кэм
чанҕыйан иһэр буолуо —
чынкыны хаппыт
кырытыгар кыһарыйа
кылаан тын
төлөннүү
кыгыастан
күлүмнүүр
ыстыыктаах —
кыһыл сарык саҕах унуор,
саҕах унуор
кырылаан аҕай иһэр буолуо,
кырылаан киирэн түһэ туруо
ол онно
сындалбаннаах
бойобуой маршка
сынтарыйары билбэт
ыстаал ньыгыл колонна!

НЬУКУЛАЙДАР

*Хатын мастаах Халбаакым.
И. Гоголев*

Ол намчы ырыаҕа ылламмыт
Халбаакы хатынын иһигэр,

суража, мин ааппын ылыммыт
биир киһи олорор дэһэллэр.

Айбыта бу үнүр суруйда:
Мастаах дойдуга атаһын
(кэм, мин буолуобум буруйдаах)
батырын ааста адьаһын.

Олоппоһу ат гынан кымньыылыы
өрүтэ мөхтөрдөр ол суох...
үһүн күнгэ наар “ария ыллыыр”
кэтэхпит тыаһаан, дьэ, моһуок.

Умньаммыт үһү мин улдьаам,
биирдэ (о, онобос сааспыт)
тиинг буолан ойуолуу сьылдьан
бэстэн суулбуппун санаппыт.

Бэйикэй, дьэ, аахсар буоллаха,
Миитэрээс бэдигэ даһаны
дьэргэйэн диэтиэм, о, алдьархай,
сэмэлиэм баара дуо аһаны.

Мин баһам — утумнуу туруохтун
үйэттэн үйэ-саас, күннэтэ,
тииттэн титиригэр курдук
аһаттан оҕоҕо — көнөтө.

Күн-түүн, чэ, улаат, быраатым,
түөрэ мөхтүн айаас сиппиир,
кэтэх, баһар, лоһугураатын,
кэһэйимэ, ойут син биир.

Улахан буолбат албаһыыр,
улахан өрө охсон өрүттүүн,
уол оҕо биир күн ат арбаһын,
уорбатын харбыыр нөнүө күн.

Ол намчы ырыажа ылламмыт
Халбаакы хатынҕын иһигэр
ол курдук мин ааппын ылыммыт
уола хаан бурбаллар дэһэллэр.

Анаан биир эмэ саас түөһэбэр
арай, дьэ, көтөн күпсүтүүм:
хайдахтаах олонхо сиригэр
ол поэт күөх окко түспүтүй?

Ол сир кэрэмэс ааттааһар
төрөөн, Ньюкулай Сэмэнэбис,
баһар, туйахпын хатарар
киһи буолуон диэн нүөйэбин.

ХАДЬЫМАЛГА

...Ол от, хааһа сабыстан,
Леониды санатта...
Оттон ол, көрүүй, лэнкэйэн,
үкчү Бүөтүрүм хоппото,
үөр субан да кэлэн кэйэн
үрэйиэн өйүм хоппото.
Барахсан, о, киэнэ-холкута,
арай, дьэ, мамонт барсаа ини! —
багдаллан түһэн от даа от —
Куола Хаабыһап көхсүнүү.
Мөлдөгөй мөнүөнү дабайан,
Тиит Уола тайахты дьабайар,
оол, күөл уһуор, сатыы көстөн
күлүм оонһуур өргөстөөх
убайым Уйбаан Күөгэлэп,
кытыан былаастаах, кылыс биилээх
Рафаэль дарайан көстөр,
булан ыл, дьэ, ачанан алла
булунга бүгэр дии Таллан,
дыргыйар намчы чыыбайы
Моисей лириказыны... —
оттор, оттор хадьымал аайы,
сулус курдук бачыгыры!
Күн-дьыл алмаас кырыатынан
чабыллар аас чанчыктаахтар,
Амма, Суорун, Уурастыырап
алаас арсыын хаарын тыыран,
ааллыы хоннор курдуктар.
“Киһи биирдэ олорор”.
“Сүрэх тэбэрин тухары”,
ким норуот эрэлин толорор,
туоруо хайдахтаах да хаары,
чахчы даһаны, доһоттоор,
тулланнаабат тулааһыннаах
куруламмыт чинг-чан оттор —
Чабылбан, Тиимэ, Тулааһынап,
Дьангылы, Баал, Элэй, Дайыылап...

О, Сэмэн, өлбөт айыылаах
эн түстээн барбыт ырыаккан
аал уот арчылаах норуоккар,
о, оттор, тускулу толкуйдуу
очуостуу уйун дуу, өксүөнү,
мин оҕо сааспыттан куруутун
хас окко, былыкка курдук,
дьүһүйэр этим дьон мөссүөнүн,
маарынныа дуо дьогдьоот күһүммэр
биир эмэ мин бүдүк дьүһүммэр?

АНЕГИНА ИЛЬИНА

Айхал! —
кыс хаар ортого
кыталыгым ыллаата:
онно,
тон буору доргута,
салаа от
тыыланнаата,
издэспэр илэ билиннэ,
силлиэ буолан,
чээл суугун,
айылба ийэм тилиннэ
албаннаах
охсуһууга!
Уонна
Улуу Сынһыым
унаар-тунаар
долгун ньуурунан
өрөгөйдөөх
дуолан “Ураа!”
энсиллэ дуораһыйан,
салаа отум
сыты кылыс
саабылатын күлүмнэтэн,
конницам атаакалыы
уоттаах туйах
элэннээтэ!..
Онно,
алгыс кэриэтэ
арыаллыы
дайа сырытта,
кыайыы гимнин

дьиэрэтэ,
кыайыы кылбан үөрүүтэ;
кыайыы
аалай иэйиитэ,
аанньал айыым бэйэтэ —
кыталыгым ырыата...

ХИРУРГ А.Д. ПЕТРОВКА

Эн хаһан быыс булан
утуйан ылабын,
этэллэр манныгы,
сиэбит суор харабын.
Туураар күн былаһын
балыһа дьиэлээххин,
турбутум түүн үөһэ —
эмиэ баар эбиккин!
Алып тыл номоҕо
оруннаах буолуохтун,
арай, суор хараба
витамин буолуохтун,
оччоҕо бар дьонгун
абырыыр туһугар
ол дыкти отону
хаһааныан этэ наар.
Мин кутум эйиэхэ —
кэрэбэ тардыста,
мин эмиэ утуйар
ууларбын умнаммын,
уһун сыл, муунтуйа,
суруйуум хоһооммун.
Убай да буолларбын,
убайым курдуккун,
амарах куоласкын
ахтабын куруутун;
эн эмиэ поэскын —
элэксэй тыл эмтээх,
эн бэйэн айбыккын
эмп тылы, сэгэттэй!
Өһөхтөөх өлүүнү
үтэйэн кыйдыгың,
күн уоттаах күлүүнү
көмүскээн ылабын,
эн эрдээх буйунгун,

эн үлэнг — сулууспа,
күн уотун утары
күр тымны тулуспат;
сэгэриэм, эн ыран
күлүмнүү кэлиэбэ,
күн дьоно барыта
чэбдиктик күлүөбэ!

УУРУУЛААХ КЫЛААТЫМ

Н. Босиковка

“Мин уолум, мин Ньюкулайым!” —
минньигэһин ньии, сэгээр,
ийэнг набыл куолаһын
сэмээр нүөйэ истэрбэр,
ити миэхэ анаммыт
алгыс баһа — сылалах тыл —
биир үйэбэр бараммат
дууһам күндү кылаата.

Ый-күн аалсар, сыл ааһар...
ол тыл туойар сылааһа,
ууруулаах кылаат курдук
улаатар буолбаат куруук,
дьонго баайбын түөрэтин
түнгэттэрбин даа, экчи
энчириэбин кэриэтин
эбиллэн иһэр мэлдьи.

Оннук талба баай эбит
манньы тыл, мааны майгы —
бары улуу ийэбит
күннүү буолун айылгы.
Кэнчээрибэр даһаны
кэбиһиэм биир баһаны:
баайтан эрэ кылаан баай,
арай, сыдыаай сүрэх баар!

“Мин уолум, мин Ньюкулайым, —
минньигэһин ньии, сэгээр,
ийэнг набыл куолаһын
сэмээр нүөйэ истэрбэр, —
хаһан бу өй умньаныай,
аһаа, миингин сылыттым”, —

харааннаһан мунгнаныа
ааргы сэлиик тылыттан...

Манньык сылам таптала,
маанылааһыны, далбары
киэһэ дьибэр тийэммин,
кэпсээн дьоллуум ийэбин.
Бигэхэллэр бүтэйдии
ийэлэр нүөл сүрэхтэрэ,
биирбит ааттан үчүгэйдик,
иккиэн тэнгэ үөрүөхтэрэ.

Ийэлэрбит алгыстара
эйэбитин уһаттыннар,
ийэлэр аас астары
үйэбитин сырдаттыннар,
ааттыах намын ааттарын,
о, кэнэн мунгнаахтары
хомоппуттаах буоллаһа,
боруостуох бу олоһо.

КЫҢЫАРЫ СААС

Улуро Адоҕа

Күөх тунал
хас лабаа
ахсыттан
күн уотун
көөчүүктээ,
көмүс тиинг,
аар ытык
кыһыммыт
бараксан
алгыстаах
сайыны
түстүүр дии!
Тииттэргэ
сүмэһин
угутун
билгэлиим,
мин нүөйэн,
бүтэйдии,
күн хаарга
төрөппүт

тутутун
күүлэбэр
киллэрэн
бүөбэйдиим:
ол кини
түннүктэн
күлүмнүү
сыыйылар
күн уйгу
утабын
ийэтин
эмийин
үүтүнүү
уймахтаан
ханнарыа
утабын;
сабыллар
сарданга
муостардаах
мабан буур
толуута
буолуоҕа,
ол ону
тонгуунан
бырдааттаан,
обуурдуо
кус быһый
уол оҕо.
Ойуурум
айгырас
кыһаана
лабыкта
оһуорун
санатар,
ойуурга
ол, муоһа
сандаара,
табыйар
күн манган
табата —
көрөөрүң,
айхаллыы
далбаатаан,
курбуулаан

ааһыаҕа
халлааны
уонна, дьэ,
тамныаҕа
наартаттан
ол уолан
сиргэ саас
чабылын.
Күөх тунал
хас лабаа
ахсыттан
күн уотун
көөчүктээ,
көмүс тиинг
муударай
кыһыммыт
барахсан
мутукча
тырымын
түһүүр дии.
Кылбаара
халлыбыт
хаардарым,
кыталык
ырыалаах
кыраһам!
Халлааммыт
үүтүнэн
ардырын
хаардыыр диэн
аатгыбыт,
араһа...

УЧУУТАЛЫМ ТУҔУНАН ЫРЫА

К.М. Таюрскаяҕа

Кулуһун уотунуу
кэлэрбит
кутаалыыр
сүрэбин суоһугар,
күөх чээлгэ чанкыныы
күлэрбит
күөрэгэй
чуорааннаах сыһыыга.

Колхозпут сүөһүтүн,
бурдугун
хомуйсар
хоһуун дьон этибит,
киһиттэн эн кэрэ
курдугун,
кенигэ
кэһиилээх эдьийбит.

Үөрүнньэнг куоласкар
истэрбит
үрүччэ,
үрүн түүн сипсиэрин,
сэлэлии, түмсүһэ
түстэрбит
сэгэйэн
истинник кэпсиирин:

илгэлээх олохпут
дьоллоро
Ийэ сир
бүөбэйэ буоларын,
аан дойду үлэһит
дьонноро
алгыстаах
эйэ диэн тылларын.

Кэс-алгыс тылларгын
толорон
кэскиллээх
үлэнэн үөрдүөхпүт,
эйигин кырдыан да
олорон,
ийэбит
кэриэтэ өйдүөхпүт.

АНАБЫЛ

А Рыкунову напишите...

В.И. Ленин

Куолакал аан набаат
тылыныы лонкунаан,
лынкынас аат буолбаат —
Николай Лугинов!

Чуораанныы кистиирэ
пегаһым оҕото,
избэннии испитэ
иччитэ соҕотох...
Абалый илиигин,
мин уолан доборум,
иккиэбит билигин —
махталлаах оноруу!
Урсуннаах сыллары
куустун дьол сарыала,
эйигин кытары
изйэр саас арыала,
түүннэри күлүмнүү
түннүгүн угуйда,
сүрэбим төлөнүн
сүһүөбүм, о, уйдар...
Куолакал сөнг набаат
тылыныы лонкунаан,
лынкынас аат буолбаат —
Николай Лугинов!
Иллэспит дьоннорбор
оонньооммун түөһэбин
Ильич, уонна, хор,
миэнин биир түөһэбин
чабааннык ааттырын:
“Табаарыс Рыкунов!”.
Айхалы кытары —
убайын Рыкунов.

СИРГЭ

Үс сыл күүттүм бүгүнү
хонтуораба мүккүллэ,
табыл чаас кыл түгэнин
төлүүгүн сүүс бүгүлээн;
оннук олох сокуона
тыйыс буолуо да, баҕар,
дьолунг, изйиинг соччонон
миннийэрэ буолуоҕа...

Ээй, дьэ, эмньик кулуннуу
толоонго көңүл көтүүм,
иһэх санаам тулуннун,
туппатын хатыс өгүү —

бүгүн быһый атахтаах
мин тыал, былгыт уолабын,
айылбаҕа атахтаан
оҕо буолан ылабын.

Дьэнкир тааһы булаахтаан
кэмпизтиги сизэппэр уктуом,
тобулуоскай талахтан
уруучука оностуом,
аалай таптал туһунан
сэбирдэхтиин сипсигиэм,
үрүн хоһоон туһунан
кэбэлэрдиин кэпсэтиэм.

Отон ууга микстура
суруйуо киргил луохтуур,
утатан, көхсүм куура,
уураһыам чэгиэн муохтуун:
сиртэн сиик-таммах ылан,
күнү хааммар ууллара,
айылбаҕа аптаах тылын
тобулуоҕум буолаарай.

ИККИС СААС

Олох диэн мэлдьи айыы
умсулбаннаах санганы,
сиздэрэс этэ быйыл
күһүнгүтэ даҕаны:
өргө диэри ыллаабыта,
өйдөөн кэлэ, күөрэгэй,
сэбирдэх тыллыбыта...
Дыкти этэ дии, сэгээр!
Бокуруоппут аастар да,
кыһын кэлэн биэрбэтэ,
бүгүн-бээһээ, дьэ, хата,
быгыначчы ириэрдэ.
Күнү билэр буолуохтан
илик этиэм харахтыы:
күөгэйдэ мас лабаата
кэбэ этэн барыахтыы,
ньургуһуну күүтэн таалла
харалдыктаах халдыайы,
уулусса, уу-хаар аллан,
чалбаһынан чаалыйыы.

Чыгычаах курдук чабаалай
таммах ойон — бэһизэлэй,
марылыыр ыалым уола
бадараанна сөгүөлээн.
Уолчаан, хоһуун дууһаҕар,
уо, мэлдьи буоллун үгэс:
манньк үөрүү туһугар
таһыллар да минньигэс!
Бокуруоппут аастар да,
кыһын кэлэн биэрбэтэ,
бүгүн-бээһээ, дьэ, хата,
быгыначчы ириэрдэ.

Дьылбыт бу хас кэмнээбий —
икки сайын, икки саас...
иккис күһүн көмнөбүн
илбиннэ аар кырдыбаас.
Итиччэни көрөн туран,
илэ-чахчы, сэгэриэм,
итэбэйиэх санаам кэлэр
иккис сааһым эргийиэн.

МҮӨТТЭЭХ ҮӨТТЭР

Үөмэх долгун кытылым
үрүн көмүс
үөттэр!
Кырыымпалыы кырылыы
кыдымабым
үтэрэ,
кулун сааһым быралалыр
кустук унуор
тэтэрэ...
Үөр мороду оргуйар,
онно Үстүүн
Нохсоороп,
үстүү түүнгэ чоргуйа,
оһуокайын
охсоро;
уолан түөспэр лынкыныыр
ол чуор саас,
Улуу Кыайыы! —
аалыы көмүс долгунум
айхал уунар
сылын аайы...

Талба-налы кытылым
тылыбырас
үөттэрэ!
Дууһабар, иэйэн ыллыы,
тиллий, ол саас
көйгүөрэ:
сарыал — аалай кыталык
Сага Арыныны
кырыйыан,
Лоокуут өлбөт тапталын
хоһуун уолчаан
арыйыан,
дууһабар хаттаан тыллыый,
тиллий, ол саас
көйгүөрэ!
Арай, дыэ, ол хоһууннут,
кэлэммитин
иһин кэлин,
тапталын Ньургунунга
күн бүгүн даа
этэ илик;
ким билиэй, күүтэ сатаан,
ол кыыс эмиэ,
о, баҕар,
о, баҕар, кэнэн уолтан
хоргупуттаах
буолуоҕа...
Синньэй-дырҕаа кытылым
сибэккилиир
үөттэрэ,
минныйбэхтии дырылыыр
сэбирдэххит
мүөттэрин
сүрэхпэр, ынҕырыалыы,
сөнгөрөөхтөөн
көтөрүм,
уонна дыалбаа күннэрим
мындааларын
бысталаан,
куоһан, өрүү төннөрүм
ийэ буор
сытын ыла:
ол уохтаах сааскы сыттын,
эппин-хааммын

эймэтэн,
дыралыйа сайбахтыыр
Антей албан
изйиитэ!
Үөмөх долгун кытылым
үрүлүйэр
үөттэрэ,
эмиз сарыал кытылым
уураһаллар
кэмчирэ,
эйэ, үлэ арыаллыы
үүнэр кэмнит
үүт кэрэ.

ЭНСИЭЛИ

Энсиэли! О, эбэ хочом,
Долгулдуйар аҕаах ачам,
Толбонноохой толуу туоһом,
Энсиэли! —
Энсиллэн түһэн,
Ааттан саамай албан,
Набааттыы саалла, сөнг-нүһэр
Тыллартан саамай талба:
Ийэ тыл имэнг илбиһэ,
Иитиллэн ингмит буолбаат!
Энсиэли! —
Баар дии барҕа
Дорҕоонугар аар дархан
Былыргылыы алгыстан,
Аныгы аал сүүл тыаһыттан,
Кинкиниир кэлэр кэмтэн
Кэнэн тыл ситэн эппэтэ:
Туох эрэ дуолан улуута,
Күндү кэрэтэ, сүдүтэ
Киэбэ биллибэт киэнэ,
Дэбилгэннээх диринэ...
Модьоболуу тулааһыннаах,
Бухатыырдыы моһуоннаах
Быралыйар мырааннарым
Быллаардаах дабааннара,
Очумаас оройдоро
Өлбөт-сүппэт Өлүөнэбит
бычалыйа томтолулар

Былыргы хаата эбит!
Эбит дииллэр! О, эбэм
Энсилгэннээх киэлитэ,
Дьалысханнаах талата
Килэнийэн-халаһыйан,
Унаарыйан-мунаарыйан,
Улабатын булларбатах,
Биэрэгин биллэрбэтэх
Модун байбал холобурдаах,
О, эбэм, мунгутаан да,
Туоллан да ахан
Турбут эбит ньи,и,
Тыыллан да ахан
Сыппыт эбит ньи,и!
Дьэ, бу дьулуруйа устар
Дьэ, буор туруу дойдубар
Туох бары үүнэн кэхтэр,
Туох бары өлөн тиллэр,
Туола-көбүрүү турар,
Хатыланар, санаттан сабаланар
Одун хаан онгоортун курдук,
Уларыйбат улуу онкула баар дуу?
Ол эбит буоллабына дуо,
Өлүөнэ былыргы хаата туолуо,
Ол дьиктилээх мотуок буолуо! —
Өлүөнэни сэлэлии
Элеватордыы кэккэлиир
Сыҥаһа мырааннарым
Мөлдьөгөй мындааларын,
Дьогдьойоохтуур саалларын,
Илин-арбаа кытылларын
Тэллэбинэн энсиллэн,
Дьалкыйбахтаан таһымныы,
Халаанныран былчанныы
Буһуруктуйа оонньуу сытыа,
Кырымахтыһа кыынньа сытыа,
Уулбут кыһыл көмүһүнэн
Уунабалыы мөлбөһүйэн,
Уйгу-бийан муората —
Сэлиэһинэй муората!

ӨЛБӨТ ҮЙЭЛЭНИИ

Көөнньөр төлөн үөһүнүү,
Көмүс-алтан күһүнүм
Күлүмүрдээн бүтүүтэ,
Кэриэлитэр кэриэтэ
Кэрэл күннэр үүнэллэр.
Килбиэн куула тыаларбар
Сааскы курдук ылааны,
Сайыҥнылыы уу набыл
Килбик күннэр тураллар.
Ол кэмгэ санаам сырдык
Олох, өлүү туһунан,
Өссө даа кыраман курдук
Өксүөн, кырдыы кыһына.
Күннээх хатыҥы кууһан
Күндэлэстии күдүө түөһүм,
Хантан буор кутум — дууһам
Халлааннаан көтүө үһү.
Бэдэрбиттэн, поэт киһи,
Бэйэм даа билэрим бэркэ:
Сулуһу да туойбутум иһин,
Силиһим син биир сиргэ.
Күһүҥнүм көмүһүнүү
Күлүмүрдүү мин умуллуом,
Симэлийиэ дьүһүнүм,
Симик аатым умнуллуо...

О, өйүм үрдүк мөккүөрүнэн
Өлүүнү мин ньымньа саныам,
Сүүтүк оппор үөрэнэ
Сүрэхпин дьолго аныам.
Айылба, ийэм алгыһа
Арчылаан күн изйиилэниэм,
Айылбалыын алтыһан,
Арай, өлбөт үйэлэниэм.
Арай, өлбөт үйэлэниэм —
Сандал күннэ чабылла
Санаам уота сабыллан,
Өлөн сүппэт бэйэлэниэм,
Тыыным тыал буолан биллэн,
Түөһүм долгуннуу түллэн,
Аһым мутукча буолан тыллан,
Саас ахсын саналыы тиллэн,

Аал уот, алгыс тыл буолан,
О, мин өлбөт үйэлэниэм!
Ол иһин санаам сырдык
Олох, өлүү туһунан,
Өссө да кыраман курдук
Өксүөн, кырдыгы кыһына.
Ол иһин олобу саныы,
Олобу таптыы ыллыбын,
Уу нуолдьабай мутукчаны
Уйадыа сыллыбын...

ИЙЭМ КӨМҮС МӨССҮӨНЭ

1.

Көмүскэллээх киһибэр,
ийэбэр, этиэм диирдии,
кэри-куру киэһэбэр
биэрэккэ эмиэ киридим,
көҥкөлөй оһуор үөккэ
көхсүбүнэн сигэнэн,
долгун көмүс дьүрүскэн
дорбоонугар бигэнэ,
сүлбэ сылаас хоонньугар
нуктаан ылыа уйулбам:
миигин ийэм оннугар
илдьэ хаалта айылбам...

2.

Айылбаа иэйэбин
ахтан-санаан ийэбин...
үрүн тунах аһыны
үрүлүйүө кыһыным,
сааскы кэммэр тыллаарай
эмньик-чэгиэн сыллара,
дойдум самаан сайына
талыы-мааны майгына,
санныар-курус күһүнүм
саныыр көмүс дүһүнүн...

3.

Ийэ дойдум ньууругар
ийэм намчы мөссүөнэ
лабаа ахсын умһанар

солотуулаах киистэнэн,
саһарбалыы санныйыа
сарсыардатын, киэһээтин,
дьэдьэн буолан манньыйа
мунньоу миэхэ кэһиитин.

Алтан оттоох ачаа
сааскы чэгиэн ылааныга,
ыйдана аас чанчыгар,
омоох ынах ылыгар —
Ийэ дойдум ньууругар
ийэм симик мөссүөнэ
отун-маһын быһыгар
оһуор буолан кистэнэр.

Илгэ-быйан чабычаа
ийэм кыымнаах алааһа,
ыллыа уйан чыычааба —
ийэм тыыннаах куолаһа,
сылаас тыына биллиэбэ:
сыллаан ылыа дии сиккиэр,
күлүмүрдүү тиллиэбэ
көлөһүнэ нүөл сиикпэр.

Үрүн Күөлүм унаарыгар,
Өлүөнэм тунаарыгар,
Грузиям чаайыгар,
Россиям сыдыайыгар,
куолас кутуу долгунугар —
мин нүөлүйэ көрөбүн
Ийэ дойдум ньууругар
ийэм өлбөт мөссүөнүн.

ОСТУОЛ ТУЛА

Остуол
Дьону түмэ тардар
Үтүө ыралаах.
Бу турар
Былыргы саха остуола —
сандалы.

О, кимнээх-хайалаах
Олорон ааспыттарай
Кинини тула,
Этиһэн-эйэлэһэн,
Ытаһан-ыллаан?

Арыт, куру-нары,
Кураанах кыстаахтыгра,
Ол сут саџана этэ —
Сэрии сылларыгар
(Быдаарыйбыт былгыргыны
ахта да барыллыбат).

Аны, дьэ, мэлдьи
Матайа уйуобунан
Быстыбат баай-талым
Астаах-үөллээх
Үөрүү түһүлгэтэ.
Уолбат уйгу-бийанг
Ойбоно буолла
Бүгүн кини
Дьоллоох туоната.

Сибэккилээх
Сибизһэй ыскаатара
Сайын чээл хонууга
Чэйдири санатар.

Сылаас паарынан
Сырылаччы тыммахтыгр
Сылабаар хомпуоругар
Үрүн чааннык,
Үкчү сымыыт баттыгр
Үрүн курупааскылы,
Чөм түһэн

Чөмчөлөн сытар.

Остуол киэргэлэ,
Кэргэн киэн туттууга,
О, киэн көбүстээх
Сылабаар барахсан!
Дьэ, бу эн турдабын
Үгүс киһини
Итии киллэрбит
Өлбөт мэнгэ уулаах
Уолбат дьүүктэ!

Лаппыһах ары иһитигэр
Ары саһарар, уоһахты.
Саахарынсаџа
Саахар өрөһөлөнөр,
Хомурах хаарды.
Туруйалы дьороџор сотолоох
Килиэп иһитигэр
Килиэп быһыллар.

Дьиэлээхтэр
Сөпкө тураннар
Набылыччы чээйдииллэр.
Ыстакаан лынкыр гынар,
Бирииппэ тыаһыыр.
Уончалаах Уля кыыс
Бүлүүһэлээх чэйин
Үрэн бурулатар, сойутаары.
Өтөр-өтөр
Сылабаар тумсуттан
Сырдык утах буолан,
Көмүс уу
Күлүбүрэйэ сүүрэр.
Үрүн чааннык
Үрүт-үөһэ тонхоннуур,
Отонноон аһыыр хабды курдук.
Күө-дьаа аһаан-сиэн,
Тарҕаһаллар үлэ дьоно.
...Арай куукунаџа
Хомуллан ууруллаллар
Сууйуллубут иһит-хомуос.
Үлэттэн кэлиэххэ диэри
Кубу-дьиби буолуо бу хос.

КИЭҺЭ

Киэһэ дьиз кэргэн эмиэ бииргэ түмсэр.
Ийэ, дьиз хаһаайката, күөһэ бэлэм тоһуйар.
Айхал эһиэхэ, амарах хаһаайкалар!
Хаһан да үнсэргээбэт, сүрээбүлдээбэт
Хаарыан да сэмэй дьоннут эһиги.
Аҕалара киирэр тыаттан мас кэрдэн.
Кини онно солондо суолун көрбүтүн,
Эргэ хотой уйалаах тиити охторбутун —
Барытын сиһилии кэпсиир күлэ-үөрэ.
Уола, остуолу тула сынһалаан,
Аҕатыгар тийэр, сыллатан абыранаары.
Уонна, Сири эргийэн кэлбиттээбэр
Ордук үөрэр — о, Магеллан үөрүүтэ!
Эбэлэрэ, бэл, олорботох быар куустан:
Үтүлүк сирийбит үлэ-хамнас дьонугар.
“Хайа, оттон Уля, — дииллэр кыыстарын —
Туох сыананы аҕалын кэһиигин бүгүн?”
Уля да, маладьыһын, хаалсыбатах, хата,

Бигэ “биэһи” ылбыт ахсаан уруогар.
Киэһэ дьизэ кэргэн бука бары түмсэр.
Түмүктэнэр күннээби үлэ-хамнас.
Үлэни сыаналыылар туохтааҕар даҕаны манна.

САНААН УОТУН ОТУН!

Сарданара дыримниир
Сарпа-чабыл
Куорсуннаах,
Сандаарынгны тырымныыр
Кынатын —
Хорсун санаан.
Уһуутуур улуу кутаа
Илин халлаан киэлитэ,
Күлүм оонһуур
Чээл долгун...
Сааскы чэгийн эдэргиттэн,
Сарсыардаангы чэмэлгэнтэн
Сага үүнүү күнү кытта,
Күнү сырса, күнү куота
Санаан уотун
Отун, отун!
Ахсынньыттан ылаанньыйан
Тымны муоһа тоһуннун,
Дуоһуйа сылаанньыйан
Дьонун-сэргэн дьоллоннун.
Күлүмүрдүүр күөнэх күннэр
Мунчаа чааскар,
Кэмчи кэмнэр,
Түптэлэс дьыбар киэһэ,
Түлүк бараан түүн үөһэ,
Ардах-самыыр анныгар,
Хомурах да хаар хоонһугар
Санаан уотун
Отун,
Отун!
Тыалтан саба тутумаар,
Күрүлэччи күөртээн биэрдин,
Хаппахчыгар хаппахтаама,
Күлүбүрүү күллүн-үөрдүн.
Уоҕа хараан, саҕаһалы,
Умулуннар умулуннун,
Тымтык буолан тыһыргы

Умулуннар умулуннун.
Симиттимэ, кэхтимэ,
Симэлийиэх мунгум диэмэ,
Син биир отун,
Отун, отун! —
Кимгэ эмэ симик кыымчаан,
Кимгэ, о, сулус буолуоҕа,
Киһи сэниэх, аан бастаан,
Кистэниэ дии, кылайа кыччаан,
Онтон, дьэ, күн-дьыл
Күлүмэхтин устан,
Тэйэн истэх айы —
Улам улахан,
Уон оччонон улам чобулхай,
Улам өссө чугас буолуоҕа,
Ол күн сиэнэ, көмүс холлоҕос,
Санаан уота,
Санаан уота!
“Оболорум — о, киэн туттуум,
Мин этим-хааным, мин уотум,
Миигин ууһаан,
Миигин ууһаан.
Туоххун да кэрэйбэккэ,
Толук диэни эрэйбэккэ
Дьонго кэлтэй туһалы —
Уот анала,
Уот анала!” —
Өрүү үйэттэн үйэбэ
Инньэ диир поэт сүрөбэр
Үрүг күн өркөн үөрэбэ.
Сиргэ көңүл, дьол иһин
Батастанан, булуук тутан,
Санаатынан дуолан киһи,
Кэрэ буолбаат, санаатынан,
О, икки атаһа, — киһи биһэ!
Э-һэ-һэ-һэй!
Хаһыс халлаан
Саталаах түгэбэр,
Хайа үйэтээби
Галактикаҕа
Ким баарый, дьэ,
Күрэс былдьаһаһа,
Күүс холбоһуох,
Кинилиин

Күөн көрсөн тулуһоох?
Өйүн күлүмэх күүһүнэн
Көнгүл суйулуу
Арай кини эрэ аалсар
Аан дойдулуун,
Аан дойдулуу бэйэтэ эмиэ
Үөгүдүүр үрдүк,
Кинкиниир киэн,
Мунгурданар уһуга
Уонна кээмэйэ суох.
Сиргэ көнгүл, дьол иһин
Батастанан, булуук тутан,
Санаатынан модун киһи,
Килбиэн кэрэ санаатынан,
Хара санаа кур мууһун
Хампы хаамтын ньургуһун,
Кэлэр кэм лонкунаттын
Үлэ, таптал олонхотун.
Сардангалаах сарсын иһин,
Сага киһи, саргын иһин
Санаан уотун
Отун, отун!

КҮН КЭБИҢИИЛЭЭХ ОТТУУ

Туманга, оол,
Тура нуктуур
Чаран сизлэ намыһыйа,
Күн кэбиһиилээх оттуу
Күөл унуор лаглайар.
Чээлэй күммүт,
Чэлгийэр күммүт барахсан,
Көрүүй, ол
Чөмчөйө үүммүт
Күөл унуор — Арыылаахтан!
О, аламай күн сыралбан
Сылааһын, кылаан уотун
Салаа оттуу,
Салаа оттуу
Сарданганан ылбаахтаан,
Сүүмэбинэн үллэстэн,
Түүтэбинэн түнгэтэн,
Ахсынньыны сыһытан,
Тохсунньуну тоһутан,

Сандал сааска тиийбиччэ,
Күөххэ көнгүл тиэйбиччэ,
Чалбарыйа ымайан
Чаалай күнү ыйа-ыйа,
“Күрүөгэ суох да,
Хата, ha-haах,
Көбүрөөн да бэрт!” — дэһимэн,
Хоро таһа, мээр хоро таһа,
Ходуул гынан кэһимэн.
Дьабаралы
Наар хороонгор
Дьаптаан ис, дьэ —
Көрөн үөрөөн:
Күөдүппэтэххинэ,
Оннообор,
Күн санаа —
Күн даа көбүрөөн!

Элбэх сылга, хонукка
Эбии төлөбүр ылбакка
Иэйэммин суруйарым,
Кыһыннары ходуйарым.
Тугуй, дьэ, ол тухары
Тутум оту даһаны
Тирбэбэлээн бэйэбэр
Кыбытымматым үйэбэр.
Күнгэ тугу булбуппун
Күнгэ холбуу ууммуппун.
Түксүг, уопсай хочоттон
Сомсуман, моой отчуттар,
Саатар, түүтэх отто угун
Күнгүтүгэр, аата сүрүн!
...Мин
Итэбэйэр дьоллообум
Күнү киһи түстүүрүн.

ТЫАЛЛААХХА

Күөрэгэй тымны саас
күөмэйэ ирбэккэ,
муунтуйда дии наһаа
өр ыллаан биэрбэккэ.

Атыахча аппакка
кэбиннэ ньургуһун,

көрбүккүөт, дьэ, хаһан
ол кини хоргуһун?

“Кыһын да эргийдин,
кыһаллан бээрт биһи!” —
кыһытан бизэрдии
кыыбыргыа эрбэһин.

Кэм буолуон, сытыган,
тиэрэбэ тиллэбин,
сэтэриир куһаҕан
туора дьон эрэйин.

Эн дьоллуур үөрүүтүн
изибэт кун эттээххин,
үрдүүгүн өрүүтүн
кэрэни тэпсээхтээн.

Токкунан дуоһуйа
чымырын күүстээххин,
о, дьэбин уоһуйан,
дьин өлбөт үөстээххин.

Умньуугун үтүөбэ
уулаах ньүөл өлөнгү...
Туох саба үктүөбэй
күөх ача төлөнүн!

Сүөм от-сир үөрүүтэ,
үрүл күн оҕото
кур мууһу көөрөтөн
күөрэлиэ тобута.

Өркөн өй өллөр да,
сыдьаайа сылдыһаба,
көмүс тыл, көрөөр да,
күлүмнүө дьыалаба.

Ыллыыр да, тыллыы да
арынан абаабат,
саас хорон талыыта
ыарахан, кытаанах.

Күөрэгэй, ньургуһун,
хапсыры тулуйан,
уһуйун: “Ким хоһуун
дуһуһаах — ол уйан!”

СҮРЭБИМ — ҮӨЛ СЭБИРДЭХ

Сүрэбим — үөл,
Чээлэй сэбирдэх,
Ол иһин да
Бэһизлэйэ сүрдээх.

Мичээргиттэн минньийэн,
Майгыгыттан манньыйан,
Үчүгэйтэн үөрээхтээн,
Оҕо сылаас ытыһыны
Таатыскалы таһыны,
Куһаҕантан куруһан,
Хабыс тыалтан
Хагдарыйан,
Куруубайтан хоргутан,
Кубарыйа хаһынныа.
Эгэ, дьэ, арай,
Рентген курдук
Дьэрэлийэр
Күн уотун курдат
Сарданардан көрдөххө:
Сарадахтыыр тымырдаах,
Толбоннурар эбирдээх
Төлөн буолан
Төлө мөбө,
Күлүбүрүү өрө мөхсөр
Сүрэбим — үөл сэбирдэх!
Ол иһин да
Хас саас ахсын,
Олох чалбаа
Ыһыабын баттыы,
Талах аалай
Лабаатыныын
Хатын дьарбаа
Ытарбатыныын
Сангалы кини
Илибирээн тиллэр,
Санаттан үүнэ
Тылыбыраан тыллар.
Айылба наргыл,
Уйан айыыта
Тоҕо, дьэ,
Туора туруой
Айбыт аҕа

Айылбатыгтан,
Ииппит ийэ
Эйгэтитгэн,
Дьылба хаан
Тыйыс ыйаабыгтан,
Төлкө да
Төлөрүйбэт дьүүлүттэн,
Тоҕо, дьэ, ала-чуо
Кини эрэ туоруой,
Тоҕо ол кини эрэ
Тоҕус үйэ
Туругуруой,
Сэттэ үйэ
Силигилизэй?
Сүрэбим — үөл,
Чээлэй сэбирдэх,
Хаар-сиир даҕаны
Хаарыйара кэбирэх.
Хаһан эмэ,
Хаһан эмэ,
О, кини да эмиэ
Кэлиэ дии кэмэ,
Хагдарыйыа,
Хатыа-кууруо,
Туллан түһүө
Үүммүт дуолбар,
Төһнүө буолбаат
Төрүт буорбар!

АНАЛЫМ

Мин олобум — премьерэ,
кимим оонньоуй сааһылаан,
бэйэбэр бэйэм эрэ
биографпын быһыылаах.

Бэйэбиттэн, дьэ, үнүр бу
ыллым бэйэм интервью:
эн туох иһин, хаһаантан,
айаххын дуу аһатан
салланнаан сылдыабыный,
хачча хаалтай олобун,
баҕар, адьас даҕаны
төрүү илик буолуобун...

Буочукалаах буорах буолбут
бу сиргэ, доботторуом,
билбэккэ бараахтыырбыт
кэмнээх буолуо баара дуо.

Арай бири өрүү мин
алдьархайдык билэбин:
хас күн ахсын төрүүбүн,
хас күн ахсын кэлэбин,
о, билэбин хайа күн
төрөөн бүтүүм — өлөбүн,
сынгалааман сынньал мүөтүн,
аҕалын бу төлкөбүн.

Тэтэр сарыал кэриэтэ,
сэгэрдэриэм, кэрэтин
наар сангалы саҕалы,
наар санаттан сангалы
чымаан чааскар диэритин
ыллаан тыллар аналын.

Алыс да абыланнаах,
о, олох умсулҕана,
олус да умсулҕаннаах,
о, таптал абылана!
Бу күөх кырыс үрдүгэр,
үрүн күнүм сырдыгар
сэмэй иэскин толоро,
киһи курдук олорон,
киһилии кэлэн ааһы —
бэйэтэ хорсун быһыы.

Саҕа сэргэ силиһинг
саҕа сиргэ төрүттүү,
өлүүн эмиэ олох иһин
мөккүөр төрдүн төрөттүн.

Киһи биһэ киһи буола
үйэлэргэ төрөөн бүппэт,
охсуһуулаах уһун суола
ойбонго тийэн сүппэт...

Кырбанньыктыыр уот төрөл
кыым буолан ыһахтана,
төлөһнүү түллэн төрөө
өйгүнэн, дууһабынан.

ИЙИНЭЭБИТЭ

Аан тыл.....	5
Сага хаар.....	6
Бйй.....	—
***Кугдарыйбыт арыы чаран.....	7
Мин сулуһум.....	8
Ходуһа лириката.....	—
Чуумпу түүнгэ.....	13
Икки күн.....	15
Кырдыаҕас учуутал.....	16
***Тураҕаһым, тохтуу түһүүй.....	—
***Сай мырааны дабайдым.....	17
***Сайын эмиэ кэлэн ааста.....	18
***Абыйах сыллаабыта.....	19
***Дьалбаа оҕо тымтык уотунан.....	—
***Аарыма куйаар хойуу лабаалаах.....	20
Кыыс.....	—
Хара кыталык.....	—
***Бййданга түүнгэ, о, үчүгэй даҕаны.....	22
Колониалист түүлэ.....	23
***Ааны сабан тахсан бардым.....	25
***Эчи, ыал оҕотун көрдөххө.....	—
Мичээр.....	26
***Эмньик сааспыт ааспыта.....	27
Сибэкки.....	28
Хомуска.....	—
Түүнгү эркээйилэр.....	29
***Поэзия — кындыа кыыскын.....	30
***Үлэ! Махталланһын үлэ.....	—
***Доботторуом, олортуобун.....	31
Өгүйэ уонна кыстык.....	32
Төлөпүөнүнэн.....	—
Таһырдыа.....	34
Кинигэлэрим.....	—
Титириктэр.....	35

Кэнкэмэбэ.....	37
Кэбиһиилээх оттор.....	38
Букварым туһунан поэма.....	40
***Үс түүннээх күн иһиттим.....	46
Сайынны күннэр.....	47
Ыллыктар — тулдуктар.....	49
Сулус уулаах отоно.....	50
Кэскиллин кэпсэтии.....	52
Эйэ кустуга.....	53
Абынным.....	54
Очуостар.....	55
Кыһыл сарык саҕах унуор.....	57
Ньукулайдар.....	—
Хадьымалга.....	59
Анегина Ильина.....	60
Хирург А.Д. Петровка.....	61
Уруулаах кылаатым.....	62
Кыһыары саас.....	63
Учууталым туһунан ырыа.....	65
Анабыл.....	66
Сиргэ.....	67
Иккис саас.....	68
Мүөттээх үөттэр.....	69
Энсиэли.....	71
Өлбөт үйэлэнии.....	73
Ийэм көмүс мөссүөнэ.....	74
Остуол тула.....	75
Кизэһэ.....	77
Санаан уотун отун!.....	78
Күн кэбиһиилээх оттуу.....	80
Тыаллаахха.....	81
Сүрүбим — үөл сэбирдэх.....	83
Аналым.....	84
Иһинээбитэ.....	86

Литературно-художественное издание

Рыкунов Николай Михайлович

ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ ПОЭТА
(стихи)

Редактор *М.С. Анастасова*
Худож. редактор *Д.Д. Мухин*
Техн. редактор *М.Т. Егорова*
Комп. верстка *М.Д. Колодезникова*

Подписано в печать 29.08.06. Формат 84x90 ¹/₃₂
Усл. п.л. 3,85. Уч.-издл. 4,6. Тираж 1500 экз.
Заказ № 53.

Национальное книжное издательство "Бичик"
Республики Саха (Якутия)
677000, г. Якутск, ул. Орджоникидзе, 31
т. 34-30-58, 34-30-98, 42-20-26
www.bichik.ru
E-mail: NKI@ykt.ru

Отпечатано с готовых диапозитивов
в издательстве ЯНЦ СО РАН
677007, г. Якутск, ул. Петровского, 2

